

Program för socialism

Socialistiska Förbundets programförslag

Socialistiska Förbundet 1967

Originalutgåva som Aldusbok 1967

Socialistiska Förbundet var den viktigaste organisation som i Sverige representerade ”nyvänstern”. Detta dokument var Socialistiska Förbundets viktigaste programmatiska dokument. För mer information om den svenska nyvänstern, se [Göran Therborn \(red\): En ny vänster](#) och antologin [Utanför systemet, vänstern i Sverige 1968-78](#), särskilt de 2 första kapitlen.

Innehåll

Förord	1
I kamp för framtiden. Ett socialistiskt samhälle – en socialistisk värld	1
Den historiska bakgrunden	21
Experiment för en ny politik	27
Enhet i mångfald – ett socialistiskt alternativ	33

Förord

Socialistiska Förbundet är inget parti utan en rörelse. När förbundsstyrelsen nu lägger fram sitt programförslag är det inte ett program för ett politiskt parti utan ett manifest av den nya vänstern. Vi ser inte som vår uppgift att ha ett förslag i varje delfråga. Vår verksamhet baserar sig på kampanjer inom ramen för vår socialistiska strategi.

Programförslaget ger en analys av den värld vi lever i och av Sverige. Ur denna analys har vi isolerat vissa frågor som vi anser speciellt väsentliga, näringspolitiken, bostadsfrågan, stödet åt Tredje världen och försvarsfrågan.

Till programförslaget har fogats en artikel om bakgrunden till Socialistiska Förbundet och en artikel om experimentella former för socialistiska aktioner. Artikelförfattarna svarar själva för de framlagda åsikterna och de är inte med nödvändighet Socialistiska Förbundets.

Oktober 1967

Christer Hogstedt

I kamp för framtiden. Ett socialistiskt samhälle – en socialistisk värld

1. Världen och samhället vi lever i

1. Vi lever i en värld där halva mänskligheten svälter och ännu fler är ständigt hungriga. Hundratals miljoner utsätts för brutalt ekonomiskt, socialt, politiskt, rasistiskt och militärt förtryck. USA:s storfinans behärskar mer än 60 % av världens resurser. Hälften av mänskligheten tvingas dela på en tiondel av världens inkomster.

2. Det finns rika och fattiga länder. Men framförallt finns det rika och fattiga klasser, härskare och behärskade. I Latinamerika äger storgodsägarna 65 % av jordbruksarealen. Efter den borgerliga jordreformen i Indien äger 1/ av jordbrukarfamiljerna 84 % av jorden. USA är världens rikaste land, men där måste en femtedel av befolkningen och en fjärdedel av alla barn leva i direkt fattigdom och misär. Sverige är också ett rikt land, men några svenskar är mycket rikare än andra. Den rikaste femtedelen av inkomsttagarna lägger beslag på nära hälften av alla inkomster, den fattigaste femtedelen får nöja sig med 5 %. 4-5 % av befolkningen äger hälften av alla förmögenheter. Nästan alla storföretag och storbanker kontrolleras av femton familjer. Klyftan mellan rika och fattiga länder, mellan rika och fattiga klasser vidgas allt mer.

3. Den ekonomiska utvecklingen koncentreras till vissa länder – om man undantar de socialistiska staterna främst Västeuropa och Nordamerika – och till vissa områden: Californien, sydöstra England, Norditalien, São Paulo- och Rio de Janeiro-områdena, Storstockholms-, Göteborgs- och Malmö-regionerna. Andra områden utarmas; den nordamerikanska mellanvästern, Skottland, Syditalien, Nordöstra Brasilien, Norrland, sydöstra Sverige. Befolkningen talar olika språk, och områdena har olika namn – men det ekonomiska systemet är detsamma.

4. Ett litet fåtal kapitalägare och direktörer bestämmer vad som ska produceras, var det ska produceras, hur det ska produceras, hur mycket varorna ska kosta, hur många som ska få arbete, hur många som ska bli arbetslösa; i stor utsträckning också hur mycket arbetarna och tjänstemännen ska få i lön. Metallarbetaren i Västerås och Tokyo, byggnadsarbetaren i Stockholm och Chicago, kontoristen i Malmö och Casablanca, den argentinske livsmedelsarbetaren och den indiske bonden, konsumenten i Gävle, Madrid, Dakar och Karachi, alla lever de dagligen under kapitalets självtagna makt.

Kapitalismen

5. Den värld och det samhälle vi lever i är *kapitalismens värld, kapitalismens samhälle*.

Kapitalismen är ett speciellt ekonomiskt och socialt system som började växa fram i Europa under 1500- och 1600-talen. Dess kärna är att en minoritet, en särskild klass, *bourgeoisien*, monopoliserat äganderätten till produktionsmedlen och tvingar resten av befolkningen att arbeta åt dem som *löntagare*.

6. Det kapitalistiska samhället är ett klassamhälle. Den viktigaste klasskillnaden är den mellan å ena sidan den stora massan av arbetare och tjänstemän, och å andra sidan dem som äger och kontrollerar produktionsmedlen och bestämmer över löntagarnas arbete. Borgarnas och löntagarnas i grunden oförenliga intressen leder till *sociala motsättningar* och klasskamp, som tar sig många olika former, politiska och fackliga.

7. Företagen producerar varor för att ge de privata ägarna och direktörerna vinst, inte för att planmässigt tillfredsställa samhällets och individernas behov. Den *planlösa profitproduktionen* leder till ständigt återkommande konjunktursvängningar och arbetslöshet. Konkurrensen utvecklas till monopol och irrationell propaganda, reklam. Konsumenternas intresse kommer alltid i efterhand. I efterhand kommer också försöken att med statens hjälp mildra den "fria företagsamhetens" skadeverkningar i fråga om ekonomiska kriser, miljöförstöring, uppskörtning m.m. Alltmer kommer den oansvariga privata bestämmanderätten över produktionsmedlen i konflikt med den ekonomiska utvecklingens krav: obalansen mellan länder och mellan områden inom länderna ökar, företagen måste alltmer använda sig av staten och skattebetalarna för att garantera sina vinster, hela vår fysiska miljö hotas, resurser saknas till angelägna sociala uppgifter och möjligheterna att använda teknikens och vetenskapens framsteg för nyttig produktion hämmas.

8. Det privata produktionssystemet skapar också ett speciellt konsumtionsmönster. De privata bolagen vill inrikta konsumtionen på varor och tjänster som isolerar människor från varandra och på statusymboler som skiljer dem i hög och låg. Det *kapitalistiska konsumtionsmönstret* kommer därför alltmer i konflikt med de ökade kraven på kollektiv konsumtion och kollektiva tjänster som växer fram genom bl.a. kvinnornas frigörelse och familjens förändrade roll. Det kommer i konflikt med de stigande kraven på social trygghet och jämlikhet.

9. Arbetsgivarna har tagit sig makten att "ensamma leda och fördela arbetet", och de betraktar löntagarna som i beslutsprocessen ovidkommande element. Genom att de privata arbetsgivarna bestämmer över löntagarnas arbetsförhållanden, arbetsinstrument och arbetsprodukter blir *löntagarna främlingar inför sitt eget arbete* och den hälften av deras vakna liv som kallas arbetstid. Då den tekniska utvecklingen i företagen styrs av grupper som betraktar löntagarna som "utanför" innebär de pågående rationaliseringarna för löntagarna vanligen ökad maskinkontrollerad arbetstakt, mer enformiga arbetsuppgifter, ökad menings- och maktlöshet i arbetet, större isolering och nya typer av hälsorisker. Speciellt de äldre löntagarna sorteras systematiskt bort från arbetsplatsen. Den fackliga och politiska arbetarrörelsen har kämpat sig till förbättringar på en del områden, men så länge löntagarna står utanför och företagen är i privat eller statsbyråkratisk ägo står arbetsgivaren i vägen för löntagarnas intressen.

10. Det rådande samhället är baserat på *privilegier* och på en ojämn fördelning av det som medborgarna producerar tillsammans. En liten privilegierad minoritet lägger beslag på mervärdet av de andras arbete. Bolagen påstår sig representera hela näringslivet, helheten, medan löntagarna måste nöja sig med en liten del, sin lön. I inget kapitalistiskt land har någon omfattande utjämning skett varken i fråga om fördelningen av inkomster och förmögenheter eller i tillträdet till utbildning, kultur och arbeten. Med de traditionella metoderna beskattning, socialpolitik och kollektivavtal åstadkoms en viss utjämning under mellankrigstiden och det tidiga 40-talet. Men under de senaste 20 åren har de ekonomiska klyftorna vidgats.

Socialpolitiken har getts andra huvudsyften än utjämning mellan klasser. Så länge företagen fritt kan anpassa priser, teknik och sysselsättningsförhållanden för att skydda sina vinster, är möjligheterna till en omfördelning mycket små.

11. *Hemmafrun* som mannens tjänare, passivt sexualföremål och statussymbol är huvudsakligen en skapelse av det borgerliga samhället. På samma sätt som borgarna vill betrakta löntagarna som ting, vill de göra kvinnorna till passiva föremål. Kvinnornas frigörelse är därför en frigörelse från det borgerliga samhället. Den frigörelsen kan inte dagens arbetsmarknad ge med trista och meningslösa jobb under kapitalistiska arbetsgivare.

12. De förhållanden under vilka varor produceras och människor arbetar utgör den bestämmande grundvalen för hela *samhällets uppbyggnad*. Borgerlighetens samhälle är en "marknadsplats, där allting har ett pris och ingenting ett värde". Borgarklassen har skapat ett ideologiskt maktsystem, en borgerlig *hegemoni*, som söker förkväva varje alternativ och framställa kapitalismen som den enda möjliga ekonomiska ordningen och storfinsans som företrädare för hela näringslivets intressen.

13. *Staten* svävar inte fritt i luften. Den upprätthåller klassamhället i dess olika funktioner. Statens karaktär bestäms av samhällets struktur. Det är ingen tillfällighet att SÄPO övervakar socialister och polisen slår ned Vietnamdemonstranter. Modern rättsvetenskap har påvisat hur hela rättsväsendet är förankrat i det borgerliga samhället. Storfinsans ekonomiska makt och den borgerliga hegemonin anger den ram inom vilken även en socialdemokratisk regering måste verka. Inom denna ram kan löntagarna få en del av sina omedelbara intressen tillgodosedda genom statliga reformer m.m. Men utrymmet minskar. Det blir allt svårare att finansiera sociala reformer genom inflation och prisstegringar. Valet blir allt klarare mellan att bromsa reformpolitiken och att bryta storfinsans makt. A andra sidan får staten en allt större betydelse för de privata företagen. Under senare år har stats- och kommunapparaten och de privata monopolen alltmer flätats samman i olika kontaktformer och samarbetsorgan, stängda för folkets insyn och övervakning. Staten får en allt större roll som garant för företagens vinster, och skolväsendet inriktas på att producera välanpassad arbetskraft till företagen.

14. Kapitalismen är ett *världssystem*. Dess framväxt baserades på utsugning av Europas egendomslösa lönearbetare och på utplundring av Afrika, Amerika och Asien, vilka rövades på sina rikedomar. Samhällen slogs sönder och stora delar av befolkningen dödades. Kapitalismen har dragit samman både rika och fattiga länder i ett nätverk av ekonomiska beroenden, som är ägnat att göra de rika rikare och behålla de fattiga fattiga eller göra dem ännu fattigare.

15. I samband med att den fria konkurrensens samhälle utvecklades till *monopolkapitalism* mot slutet av 1800-talet fick kapitalismens inneboende expansions- och rovdrift en ny betydelse. Oförmögna att åstadkomma en balanserad produktion för människornas behov strävade de stora finans- och industrimonopolen efter högprofitabla investeringar och kontrollerade marknader i ekonomiskt svaga och underutvecklade länder. Detta moderna system av internationell och politisk exploatering är imperialismen.

16. Sverige är ett kapitalistiskt land och en del av den kapitalistiska världen. Gynnsamma historiska omständigheter har möjliggjort en hög ekonomisk utveckling och, genom arbetarrörelsens kamp, flera sociala reformer. För konservativa politiker och byråkrater är de uppnådda resultaten argument för deras egen förträfflighet och för att bevara det bestående. För löntagarna visar de på kapitalismens gränser även under lyckliga omständigheter och tjänar som avstamp för krav på nya genomgripande förändringar.

Socialismen

17. *Arbetarrörelsen* uppstod som arbetarnas spontana revolt mot det bestående samhällets elände och förtryck. Den var ända från början både en strävan att förbättra de omedelbara livsvillkoren och en kamp för och en dröm om ett nytt samhälle. Genom Karl Marx och *marxismen* fick arbetarrörelsen en vetenskaplig metod för att slita sönder den borgerliga ideologins slöjor och blottlägga klassamhällets struktur och utvecklingstendenser. Med uppkomsten av marxistiska arbetarpartier förvandlades det nya, socialistiska samhället från en utopisk dröm till en politisk målsättning.

18. *Socialismen* innebär avskaffandet av utsugningen och av den privata monopoliseringen av äganderätten till produktionsmedlen. Avskaffande av produktionen för profit. Avskaffande av planlösheten, kriserna och arbetslösheten. Avskaffande av klasskillnaderna. Socialismen betyder planerad produktion för människornas behov i samhällsägda företag, som förvaltas av arbetarna och tjänstemännen själva i demokratisk ordning. Socialismen betyder en fördjupad politisk demokrati utan det borgerliga privilegiesamhällets och de internationella monopolens tvångströja och där arbetarna och tjänstemännen, dvs. folkets majoritet, direkt kan bestämma över staten och samhällets utveckling. Socialismen betyder en ny kultur, där människornas behov av fri utveckling av sina anlag, av kunskap och gemenskap kan förverkligas. Där tvång, isolering och diskriminering i arbete och på fritid upphör.

19. Arbetarrörelsen splittrades 1914, då de flesta socialdemokratiska partier ansåg sig ha mera gemensamt med majestätet, kapitalisterna och militärerna i det egna landet än med socialdemokrater i andra länder. Den första framgångsrika socialistiska revolutionen genomfördes i Ryssland 1917, men i andra länder slogs revolutionen ner med blodig brutalitet, bl.a. i Tyskland med högernationalisternas hjälp.

20. I det underutvecklade, isolerade och hotade Ryssland med dess enorma problem, förstenades kommunismen i byråkratisk centralism och stalinism, som gjorde sig skyldig till avskyvärda förbrytelser. Utanför Ryssland förlamade stalinismen den radikala arbetarrörelsen. Den officiella socialdemokratien förvandlades snart till en del av det kapitalistiska samhället, i stället för att söka avskaffa det. I kolonierna, t.ex. Indonesien, Indokina, Malaya, Algeriet, Aden, har socialdemokraterna förenat sig med kolonialisterna och besudlat sig med grymma brott.

21. Vägen till socialismen är alltså inte rak och jämn. Den har kantats av flera bakslag och urspårningar. Men kapitalismen har visat sig helt oförmögen att lösa sina inre motsättningar och erbjuda något verkligt alternativ. I de rika länderna består klassamhället med allt vad det innebär. De fattiga länderna döms av kapitalismen till evig fattigdom och ofrihet. Under ledning av makteliten i USA tar kapitalismen i världsmåttstock allt mer karaktären av ett militärt barbari, som försöker "lösa" sociala problem med napalm. Socialismen däremot har luttrats av erfarenheterna och stärkts och förnyats i både rika och fattiga länder.

22. Förnyelsen av den internationella socialistiska rörelsen har kommit från två håll. För det första från de socialistiska och antikoloniala revolutionerna utanför Europa – Kina, Vietnam, Algeriet, Korea, Kuba – och de kämpande revolutionära rörelserna i Afrika, Asien och Latinamerika. För det andra från avstaliniseringen i Europa och utvecklandet av en ny socialistisk vänster.

23. Socialismen är de fattiga folkens enda möjlighet till en fri och människovärdig tillvaro, till verklig självständighet och ekonomisk utveckling. Socialismen är den enda möjligheten för löntagarna i de rika länderna att avskaffa klassamhället, att bemästra den tekniska utvecklingen och att utnyttja rikedomarna för alla exploaterades behov. Socialismen är möjlig.

Socialismen är nödvändig. Socialismen är mänsklighetens framtid i en värld av fred, frihet, välstånd, jämlikhet och gemenskap.

Den nya vänstern och Socialistiska Förbundet

24. Den *nya vänstern*, som växte fram i Europa mot slutet av 50-talet, var den unga generationens revolt mot kärnvapenhotets vanvett, mot den välgödda kapitalismens meningslösa prål och statusjakt, mot den antikommunistiska hysterins likriktning. Den nya vänstern uttryckte den unga generationens solidaritet med folken i Afrika, Asien och Latinamerika i deras kamp mot de västerländska förtryckarna. Avstaliniseringen framtvingade en socialistisk förnyelse.

25. Den *svenska vänstern* lyssnade till skotten i Sharpeville, Sydafrika, och upplevde kärnvapenhotets mardröm. Den såg vad som dolde sig bakom de välputsade ombudsmannafasaderna i kapitalismens mest lyckligt lottade land. Med antikärnvapen- och Sydafrikarörelsen utbreddes sig de nya impulserna i Sverige omkring 1960. Sedan dess har den svenska vänstern kraftigt utvecklats, i Vietnamrörelsen och i socialistiska aktioner av olika slag.

26. Den nya vänstern är *radikal, socialistiskt medveten, antibyråkratisk och antisekteristisk*. Den står utanför, i fundamental opposition mot det bestående, förkalkade samhället. Den har ersatt det slappa tyckandet och det dogmatiska katekesrabblandet med vetenskaplig marxistisk analys och ideologisk medvetenhet. Den har vuxit fram utanför de gamla byråkratiska partiapparaterna och arbetat utanför de etablerade samhällskanalerna. Den har skapat en bred opinion i kraft av nya organisationsformer, demonstrationer och andra direkta aktioner.

27. Efter flera experiment med att politiskt organisera den nya socialistiska vänstern, främst Forum Vänster i Stockholm från våren 1966, bildades i januari 1967 Gruppen för socialistiskt samarbete, som uppmanade socialister över hela landet att bilda socialistiska föreningar på basis av ett allmänt 10-punktsprogram. Efter ett par månader fanns tjugo föreningar, som vid en konferens i Stockholm den 23 april 1967 beslöt bilda *Socialistiska Förbundet*.

28. SF är en del av den internationella socialistiska och antiimperialistiska rörelsen. Samhörigheten i denna är grundad på den politiska målsättningen uttryckt i handling, inte på beteckningen på de organisationer och medlemmar som ingår i den: de må kalla sig vänstersocialister, kommunister, vänstersocialdemokrater, nationella befrielseströrelser, religiösa socialister eller något annat. SF är en del av den svenska arbetarrörelsen och det främsta organisatoriska uttrycket för den nya socialistiska vänstern i Sverige.

29. SF:s syfte är att på grundval av sitt program och i samarbete med andra socialistiska organisationer i Sverige och utomlands kämpa för kapitalismens och imperialismens avskaffande, för en socialistisk värld och för ett socialistiskt Sverige. SF:s uppgift är att samla den nya vänstern och att bidra till arbetarrörelsens ideologiska och organisatoriska förnyelse och aktivering. SF verkar för arbetarrörelsens enhet på socialistisk grund och för en taktisk samverkan mot borgarpartierna. Enhet i mångfald istället för splittring i enfald.

30. SF är inget politiskt parti. SF stöder löntagarnas och de fattiga folkens kamp och intressen genom direkta solidaritetsaktioner, opinionsbildning, utredningar, informationsspridning m.m. Härigenom och genom studiearbete och fri diskussion arbetar SF för att utveckla en bred socialistisk medvetenhet. I val är SF berett till samarbete med andra organisationer för att säkra inval av socialistiska kandidater.

Socialistisk strategi

31. Den officiella socialdemokratin och den ortodoxa kommunismen har ingendera kunnat genomföra en socialistisk samhällsomdaning i utvecklade kapitalistiska länder, och ingendera har utvecklat en riktig strategi för en sådan. Sedan den klassiska socialdemokratin förlorat sin

tro på att socialismen skulle falla som en mogen frukt i de socialdemokratiska riksdagsmännens händer, har socialdemokratin i praktiken uppgivit hela den socialistiska målsättningen, accepterat blandekonomin och inordnat sig själv som en av det bestående samhällets stöttepelare. Socialisterna inom socialdemokratin har gång efter annan uteslutits ur partiet.

32. Den bolsjevikiska strategin var anpassad efter det tsaristiska Ryssland, och där lyckades den. Mot bakgrunden av samtidiga socialistiska nederlag i andra länder, Finland, Frankrike, Tyskland m.fl., blev den ryska kommunismen framställd som den enda riktiga vägen. Renlärligheten blev en återvändsgränd. Alla stora framgångar för den revolutionära vänstern nåddes genom avsteg från den ortodoxa modellen; t.ex. revolutionerna i Kina och Vietnam och på Kuba. Vår uppgift är att utarbeta en strategi anpassad efter våra förhållanden.

33. Den socialistiska världsomvandlingen är en lång historisk process som sker stegvis. Men övergången i varje enskilt land innebär en snabb och fullständig brytning med det gamla förlegade samhället. Socialismens möjligheter i ett land är beroende av den internationella situationen. Men den måste förverkligas i varje särskilt land.

34. Den revolutionära kampen för en ny värld förs idag inte av den europeiska industriarbetarklassen utan av bönderna, arbetarna och studenterna i Vietnam och Latinamerika. En seger för dessa är en betydelsefull seger också för Sveriges och Europas löntagare, eftersom den internationella kapitalismen därigenom kommer att försvagas.

35. Det är vår uppgift att organisera bredast möjliga solidaritet med och direkt stöd åt alla kämpande befrielse rörelser på grundval av deras egna program och strategiska riktlinjer.

36. Det är vår uppgift att på alla plan bekämpa den härskande regimen i USA och dess samhällsmodell, som den söker påtvinga rika och fattiga länder.

37. Som företrädare för de revolutionära rörelserna i Tredje världen själva säger är dock vårt viktigaste internationella bidrag att åstadkomma en socialistisk omvälvning i vårt eget land.

38. Socialismen innebär en genomgripande och avgörande ekonomisk, social och politisk maktförändring. Den kan därför inte uppnås bara genom summan av en serie riksdagsbeslut, typ ATP. I ett land som Sverige kan den inte heller åstadkommas av revolutionära ”eliter”.

39. I en fungerande borgerlig demokrati som Sverige ger folkets röster rätten att regera. Men inte makten att regera. Både socialdemokratiska och borgerliga regeringar är tvungna att ha storfinansens förtroende för att inte hotas av kapitalflykt, skattesmitning i stor skala och andra former av ekonomiskt sabotage. Socialisterna kan inte basera sin makt att regera på odemokratiska privata monopols förtroende. Den makten kan bara skapas genom att löntagarna själva – och inte bara deras riksdagsmän och ledare – i fabriker, på kontor, i fackföreningar, politiska och andra organisationer och i demonstrationer aktivt mobiliseras i obetvinglig beslutsamhet att förverkliga ett nytt, socialistiskt samhälle.

40. Socialismen är demokratisk och betyder i länder med en borgerlig demokratisk tradition en aktivering, fördjupning och vidareutveckling av demokratin. Skulle borgerliga och militära kretsar vägra att acceptera folkmajoritetens krav, måste den socialistiska demokratin naturligtvis försvara sig med alla behövliga medel.

41. Socialdemokratiska reformer, antingen de är sociala reformer, ekonomiska regleringar, enstaka förstatliganden eller något annat, accepterar den privatkapitalistiska profitproduktionens grundprinciper, genomförs uppifrån med byråkratisk rutin i samarbete med arbetsgivarna och inlemmas i storfinansens samhälle. Socialistiska reformer godtar inga andra begränsningar än löntagarnas intressen, förverkligas under insyn, kontroll och medverkan nerifrån och bryter ner storfinansens makt.

42. I Sverige ligger den nödvändiga socialistiska samhällsomdaningen ännu en god bit in i framtiden. Men kapitalismens fullständiga oförmåga att lösa världens försörjningsproblem och att ge folken självbestämmanderätt blir alltmer slående. De ofrånkomliga nederlagen i Vietnam och i Latinamerika och andra länder kommer att framkalla svåra politiska och ekonomiska kriser i USA, där den fattiga befolkningen redan börjat resa sig, och kommer att kraftigt försvaga hela det kapitalistiska världssystemet. De antiimperialistiska solidaritetsrörelserna i västerlandet växer sig allt starkare. Den socialliberala reformpolitiken har ohjälpligt kört fast, och den officiella socialdemokratin befinner sig i en allvarlig kris i alla högt utvecklade länder.

43. Under de senaste årtiondena har den svenska arbetarrörelsen förvandlats till en toppriden byråkratisk val- och förhandlingsapparat. Ett maktägande skikt av ombudsmän, kommunalpampar och statliga byråkrater fungerar som en tvångströja på arbetarrörelsen. Detta skikt är definitivt inlemmat i det bestående samhället. Det fungerar genom mygel bakom stängda dörrar med borgarpartiernas och arbetsgivarnas representanter. Dessa överenskommelser tvingas medlemmarna acceptera genom order uppifrån. Denna apparat identifierar sig med de liberala politikerna i USA och med den rika kapitalistiska världen. Ska medlemmarna verkligen kunna få sina krav tillgodosedda måste de befria sig från apparatens bojor. Det är en väsentlig och nödvändig socialistisk uppgift att verka för en *genomgripande demokratisering av den svenska arbetarrörelsen*.

44. Sverige är ett borgerligt samhälle och medborgarna utsätts dagligen för borgerliga föreställningar och ideologier, i press, radio, TV, skolor, i familjen, på arbetsplatsen, i många organisationer. Den officiella socialdemokratin har inte bekämpat utan accepterat denna borgerliga hegemoni, accepterat blandekonomin och storfinansens, accepterat idén att löntagarna varken kan eller bör styra ekonomin och sina egna arbetsförhållanden, accepterat att sociala reformer måste begränsas av kapitalets intressen, accepterat den borgerliga fin- och masskulturen, accepterat anknytningarna till västmakterna. Men löntagarna har rätt att själva definiera och bestämma över framtidens värld, samhälle och kultur. Medvetenhet om denna rätt innebär en *socialistisk hegemoni*. Att utveckla en sådan är en väsentlig och nödvändig socialistisk uppgift.

45. På grundval av medlemmarnas organisatoriska frigörelse från en förborgerligad apparat och ideologisk frigörelse från borgerligt inflytande är arbetarrörelsens nödvändiga enhet möjlig. Den enheten måste bli en enhet under fri diskussion och i tolerans för meningsskiljaktigheter. En *enhet i mångfald*.

46. Arbetarrörelsens frigörelse från byråkratisk organisation och borgerlig ideologi är inte bara en organisatorisk och ideologisk fråga. Den förutsätter de medvetna socialisternas kamp för en socialistisk politik genom att aktivt ta alla förtryckta och förfördelades parti mot alla sociala orättvisor och föra fram lösningar genom socialistiska strukturreformer. Härigenom kan också nya sociala krafter såsom tjänstemän, kvinnor och studerande ungdomar vinnas och aktiveras för en socialistisk politik.

47. Kampen för socialistiska strukturreformer har två funktioner. Först och främst att konsekvent hävda löntagarnas intressen och beskära storfinansens makt. För det andra att visa på och skapa medvetenhet om sambandet mellan å ena sidan löntagarnas dagliga situation och dagsaktuella problem och å andra sidan det rådande ekonomiska och sociala systemets grundvalar – och därigenom visa på nödvändigheten att avskaffa dessa. Ett socialistiskt handlingsprogram på kort och halvlång sikt kan därför inte baseras på enkla överbud i politiska och fackliga dagsfrågor. Den viktigaste skillnaden mellan socialister och socialliberaler eller socialdemokratiska reformister är inte att de förra begär mer av det eller detta. Skillnaden är att socialisterna kräver och arbetar för ett helt nytt samhälle.

48. Avgörandet kommer i en krissituation, som kan vara av olika slag, då den internationella kapitalismen försvagats och den därav beroende svenska storfinansen förlorat sina möjligheter att manövrera. Då löntagarnas flertal insett möjligheten och nödvändigheten av att bryta med den förlegade kapitalistiska samhällsordningen. Då detta flertal uttrycks i en enad, erfaren och handlingskraftig socialistisk arbetarrörelse. Då storfinansen inte kan och löntagarna inte vill fortsätta på det gamla sättet.

49. Då kan storfinansen och kapitalismens makt definitivt brytas genom allmän socialisering av naturtillgångar, kreditinstitut och storföretag. Genom en demokratisering av statsapparaten. Genom löntagarnas förvaltning av företagen. Genom avskaffandet av alla privilegier.

50. Naturtillgångarna är hela folkets egendom och storföretagen är redan samhällsföretag i den meningen att de byggts upp genom löntagarnas arbete och under samhällelig garanti. Någon allmän kompensationsrätt kan därför inte tillerkännas de gamla privata ägarna. Däremot har dessa rätt till arbete och social trygghet – liksom alla andra.

2. Bortom blandekonomin

Det stora och mest omdiskuterade ekonomiska problemet för närvarande i både rika och fattiga länder är frågan om ekonomisk tillväxt. Det är inte bara en fråga om mesta möjliga utan framför allt en fråga om: Vad ska utvecklas, vilken produktion, vilka tjänster? Hur ska utvecklingen ske? Vem ska betala kostnaderna? Hur ska kakan fördelas?

Även borgerliga bedömare har insett att kapitalismen inte kan åstadkomma en verklig ekonomisk utveckling i de fattiga länderna, inte kan visa en väg ut ur svält och misär till en människovärdig tillvaro. Det står alltså redan klart att världens mest allvarliga och akuta problem inte kan lösas med det ekonomiska system vi har i Sverige. Dess omöjlighet i vårt land framstår inte lika öppet och dramatiskt. Men även här utgör blandekonomin ett hinder för medborgarnas intressen och en snabb och balanserad utveckling.

Blandekonomin är kapitalismens moderna form, såväl i fattiga länder som Indien som i rika länder som Sverige. Den ohämmade marknadsekonomin ledde till ständiga katastrofer och blev så småningom omöjlig att upprätthålla; företagen behöver staten som vinstgarant för sina allt dyrbarare investeringar. Den ekonomiska utvecklingen skapade en klass av löntagare, och i en del länder vissa andra progressiva skikt, som vägrade att finna sig i marknadsekonomis elände. Men de var inte starka nog att krossa systemets grundvalar. Resultatet blev blandekonomin, en kompromiss inom kapitalismens ram.

Det privata kapitalet behåller ägande- och bestämmanderätten över företagen och näringslivet och får i ökad utsträckning stöd från staten. Genom statliga reformer och regleringar och genom avtal kan arbetarrörelsen till en del få sina mest omedelbara intressen provisoriskt tillgodosedda.

Men genom äganderätten till produktionsmedlen är det kapitalägarna och direktörerna som fattar de ekonomiska besluten, även om de nu måste ta hänsyn till fler yttre faktorer. Löntagarna står fortfarande utanför, och avståndet upp till de byråkratiska organisationerna och staten växer.

Beslut i företagen fattas utan hänsyn till löntagarnas intressen. I och med de allt dyrbarare kapitalinvesteringarna blir det också allt svårare att korrigera bolagets beslut i efterhand. Samtidigt tenderar kapitalutrymmet för sociala reformer att minska.

Strukturrationalisering är arbetsgivarnas alternativ för den ekonomiska utvecklingen. Den innebär att arbetsgivarna bestämmer vad som ska utvecklas, var det ska ske, hur det ska ske, vilka som ska betala kostnaderna – dvs. löntagarna – och hur resultatet ska fördelas, nämligen mer åt de rika och mindre åt de fattiga. Modellen för arbetsgivarnas strukturrationalisering är

hämtad från USA. Bolagens vinstmaximering ska avgöra produktionens inriktning. Löntagarna får mer enformiga arbetsuppgifter och ökad arbetstakt, som kontrolleras av maskiner. Möjligheterna till befördran inom företaget minskar. Arbetslösheten och otryggheten stiger. Många tvingas ta sämre betalda jobb. För att lämna kapital åt bolagen tvingas staten och kommunerna hålla igen med sociala reformer, höja hyrorna, minska skatten för bolagen och höja den för löntagarna.

Strukturrationalisering är arbetsgivarnas alternativ. Löntagarnas är socialistiska strukturreformer: reformer för att trygga en rationell ekonomisk utveckling inriktad på löntagarnas behov, både i fråga om trygghet, löner, arbetsförhållanden, konsumtion och service; reformer som lägger näringslivet under löntagarnas kontroll.

Rätten till arbete

Löntagarnas rätt till arbete omfattar flera ting på en och samma gång. Trygghet mot arbetslöshet, inkomstminskning och alla arbetsgivartrakasserier. Ett intressant, meningsfullt och välbetalt arbete, oavsett kön, ålder och bostadsort. Bestämmanderätt över arbetsförhållanden. En planerad produktion inriktad på samhällets och medborgarnas behov. Dessa krav innebär att arbetarrörelsen måste gå utöver blandekonomin.

Traditionell konjunkturarbetslöshet kan i regel efter en tid avhjälpas genom generella ekonomiska metoder, underbalansering av budgeten, upprustning m.m. Den nya otrygghet för både arbetare och tjänstemän, vilken uppkommer p.g.a. arbetsgivarnas strukturrationalisering, är av annan art och kan bara angripas från grunden, dvs. arbetsgivarnas makt över företagen och näringslivet. Löntagarna är naturligtvis intresserade av en effektivare och rationellare produktion än den som det rådande systemet kan uppvisa. Men av en rationalisering som går ut på att förbättra de arbetandes förhållanden, inte av en rationalisering som sker på deras bekostnad.

1. Bara en mindre del av arbetena tillsätts genom arbetsförmedlingen, flertalet på slumpartade och personliga sätt. Detta betyder bl.a. att många löntagare som söker arbete inte får någon fullständig överblick över arbetsläget och på olika vis kommer i underläge mot arbetsgivarna. *Arbetsförmedlingen* bör därför utbyggas så att så småningom alla arbeten tillsätts genom den. Dess huvudsyfte måste vara att skaffa arbete som passar de arbetssökande och inte tvärtom. Därför bör arbetsförmedlingarna ställas *under fackföreningarnas insyn och kontroll*. De arbetssökande måste ges full information om ortens löneläge och arbetsförhållanden sedda ur facklig synvinkel.

2. De flesta arbetsuppgifter idag är meningslösa för den enskilde, uppsplittrade och maskinkontrollerade. Orsaken härtill är det rådande ekonomiska systemet, som är uppbyggt på kapitalets i stället för de arbetandes intressen. Som förberedelse till avskaffandet av arbetsgivarnas makt bör *fackföreningarna satsa* resurser på att utveckla *nya former för arbetsplatsens organisation och arbetsuppgifternas sammansättning och fördelning*. I stället för att inordnas i Arbetsgivarföreningen och för att ta de privata företagen som förebild måste de *statliga företagen* utvecklas till *mönsterföretag* under löntagarnas kontroll.

3. Omplaceringar och tekniska förändringar inom företagen orsakar ofta stor otrygghet och försämrade villkor för löntagarna. Därför måste *verkstads- och tjänstemannaklubbarna erövra vetorätt i fråga om alla större förändringar inom företagen*.

4. Löntagarnas trygghet är beroende av företagets affärer. Men dessa hålls i stor utsträckning hemliga för löntagarna och nedläggningar och massavskedanden kommer ofta utan föregående varning. Här behövs inte bara längre varseltider. Löntagarna och deras fackliga organisationer måste ha *fullständig insyn i sina företagens affärer och böcker*. Detta krav tillgodoses inte i det senaste företagsnämndsavtalet.

5. Svenska företag är i oerhört stor utsträckning på olika sätt kontrollerade av bankerna, främst de tre största. Denna kontroll har sannolikt ökat ytterligare under senare år i och med den minskande självfinansieringen i företagen. Bankerna spelar mycket ofta en avgörande roll, när beslut fattas om att lägga ner eller slå samman företag eller om att massavskeda anställda. En handfull oansvariga bankdirektörer kan bestämma över hundratusentals människors trygghet. *Banker och andra kreditinstitut måste därför omedelbart socialiseras.*

6. Fullständig garanti mot inkomstminskning vid ofrivillig arbetslöshet. Ingen ska behöva ta ett sämre arbete än det föregående för att inte mista understöd eller avgångsbidrag. Utbyggnad av arbetslöshetsförsäkringen så att den också kommer att innefatta de hemmavarande kvinnor som vill ha men inte kan få förvärsarbete.

7. *Omskolning utan inkomstsänkning och utan inskränkning till detaljuppgifter. Liksom all yrkes- och vidareutbildning, inbegripet den inom företagen, bör omskolningen ske under full lokal facklig insyn och kontroll.*

8. Den privata ägande- och bestämmanderätten och den oplanerade produktionen är det främsta hindret idag för en snabb ekonomisk utveckling och för ett fullständigt utnyttjande av teknikens möjligheter. Den totala resursanvändningen – fördelningen på sociala och ekonomiska investeringar m.m. –, produktionens inriktning och lokalisering och teknikens och vetenskapens ekonomiska utnyttjande måste planeras. För en tid är en sådan planering i viss utsträckning möjlig även innan kapitalismen avskaffats.

9. Planeringen kan inte baseras på de privata företagens egna uppgifter och önsknings utan måste baseras på hela samhällets behov och självständiga utredningar. Planeringen kan inte ske i slutna sammanträdesrum och under medverkan av odemokratiskt utsedda bolagsrepresentanter. Planeringen måste ske under medborgarnas insyn och kontroll. Några få pampar kan inte fylla denna funktion. Planeringen måste i första hand använda statliga företag, gamla och nya, som medel. Inga subventioner kan ges åt privata företag.

10. *Alla större investeringar i samhället måste bli föremål för bedömning och avgörande efter sin samhällseliga nytta i varje särskilt fall, såsom redan är fallet inom den offentliga sektorn. Det framtida näringslivets struktur kan inte överlåtas åt de existerande privata monopolen att bestämma över, utan måste planeras av samhället. Samhällseliga företag, förvaldade av löntagarna, startas i nya expansiva branscher som t.ex. elektronisk och kemisk industri. Företagens lokalisering avgörs av samhället genom samhällsekonomiska i stället för företagsekonomiska bedömningar. Den tekniska utvecklingen avpassas efter löntagarnas krav på meningsfulla och intressanta arbetsuppgifter, rimlig arbetsrytm och goda hälsoförhållanden samt efter konsumenternas behov.*

Löner, priser och produkter

Som konsumenter har löntagarna intresse av goda löner, ekonomisk jämlikhet, låga priser, konsumentupplysning och bra varor. Arbetsgivarnas pågående strukturrationalisering innebär försämrade förtjänster för många och ökade inkomstklyftor. Den allt starkare monopoliseringen leder till ständigt stigande priser, och den växande reklamvolymen inskränker konsumenternas valfrihet. Det är företagen, inte konsumenterna, som bestämmer vilka varor som ska produceras, och monopoliseringen och reklamen gör företagen alltmer oberoende av konsumenternas önsknings.

1. Goda löner förutsätter först och främst en radikal och aktiv fackföreningsrörelse som är beredd att slåss för medlemmarnas krav. Den svenska fackföreningsrörelsen är numerärt stark, men den är insnörd i ett snörliv av institutionella band som binder den vid det bestående. *Avtalsuppgörelserna måste antas eller förkastas av medlemmarna själva, inte bara av några små delegationer. Myglandet med SAF i olika gemensamma organ, som Arbetsstudierådet,*

Arbetsmarknadens Yrkesråd, AFA osv., måste *upphöra*. Fackföreningsrörelsens uppgift är att företräda sin medlemmar, inte något gemensamt LO-SAF-intresse, och den måste arbeta självständigt, i egna organ och institutioner. LO-ledningens bindning till den socialdemokratiska regeringen har också gått ut över medlemmarna genom avtalspolitisk återhållsamhet. Fackföreningsrörelsen kan inte vara opolitisk, men den måste frigöra sig från konservativ regeringspolitik.

2. Löntagarnas möjligheter att få sin rätt och bättre förmåner beror på möjligheten att ta till konfliktvapnet. I Sverige är strejkrätten kraftigt inskränkt genom Arbetsdomstolen och antistrejklagstiftningen, enligt vilken strejkande kan dömas till dryga böter och skadestånd. Ska löntagarna kunna få bukt med lokala missförhållanden och godtycke på arbetsplatserna, måste den *fria strejkrätten återupprättas*.

3. Den s.k. solidariska lönepolitiken har inte kunnat lösa låglöneproblemet. Tvärtom har detta förvärrats, bl.a. genom att låglönegrupper hamnat nedanför viktiga välståndströsklar. En facklig förnyelse efter ovanstående riktlinjer kommer att ge bättre möjligheter. Men knappast tillräckligt, och det är ett oavvisligt löntagarkrav att *låglöneträsket avskaffas omedelbart*. Därtill behövs en *lagstadgad minimilön*, som anpassas efter den allmänna inkomstutvecklingen. En minimilön på minst 3 gånger ATP:s basbelopp, dvs. i september 1967 lika med 17 100 kr.

4. Skattebördorna har under senare år i allt större utsträckning övervältrats på de lägre inkomsttagarna, genom omsättningsskatt och andra regressiva skatter, samtidigt som kapitalägarna fortfarande är privilegierade i skattehänseende. Dessa privilegier måste upphöra, och *kapitalvinster och spekulationsvinster på mark* (tills denna överförs i samhällets ägo) och *fastigheter beskattas* som vanliga inkomster. *Bolagsskatten* höjs för att bl.a. möjliggöra en bättre fördelning av investeringarna. *Kvarlåtenskapsskatten återinförs* och *förmögenhetsskatten skärps* för att åtminstone mildra det ärftliga privilegiesamhället. *Kryphålen* med gåvor, "tjänsteförmåner", falskdeklaration osv. *täpps till*. *Särbeskattning* införs. *Stopp för ökade regressiva skatter*, mervärdesskatt, omshöjning, punktskatter, sociala avgifter o.d.

5. I och med näringslivets monopolisering och reklamens ökade betydelse har varornas pris mer och mer förvandlats från ett konkurrensmedel till ett maktinstrument över konsumenterna. De ständiga prisstegringarna är uttryck för de privata företagens självtagna makt över produktionen och konsumenterna. Monopoliseringen är en objektiv ekonomisk utvecklingsprocess. Den betyder att produktivkrafternas utveckling kommit i konflikt med den privata äganderätten till företagen. Prisstegringen på livsmedel har varit större än den totala prisstegringen och den drabbar särskilt låginkomsttagarna. Därför måste *prisstopp på livsmedel* införas.

6. Reklam är propaganda för egen ekonomisk vinning. Det finns ingen som helst saklig anledning till att den är avdragsgill kostnad. *Reklamen* måste bli *fullt skattepliktig*. De därigenom ökade samhälleliga resurserna används till omfattande *konsumentupplysning*, både lokal och central.

7. Genom att företagens självutnämnda ägare och ledare bestämmer vilka varor som ska produceras påtvingas konsumenterna ofta dyra och onyttiga varor, medan bra varor i flera fall inte alls blir producerade. Som en förberedande åtgärd bör fackföreningsrörelsen utarbeta *alternativa produktionsplaner för konsumentindustrin*, vilka visar på de varor som konsumenten behöver.

Kolonialismen i Sverige

Den ekonomiska utvecklingen under det kapitalistiska systemet är obalanserad, koncentrerad till vissa länder medan andra exploateras och utarmas. Samma koloniala relationer, som finns mellan rika och fattiga länder, finns i stor utsträckning också inom de kapitalistiska länderna. Så också i Sverige, där Norrland, sydöstra Sverige, västra Mellansverige och flera andra, mindre områden är underutvecklade. En svensk anslutning till EEC skulle göra större delen av Sverige till en underutvecklad region i förhållande till de kontinentala centralområdena.

Produktionen i de underutvecklade områdena är i regel ensidig, ofta lågförädlade och starkt råvaruberoende. Lönerna är låga, och för att hålla dem nere hindrar de existerande företagen en mera differentierad produktion. Sparande och vinster överförs till expansionsområdena i stället för att återinvesteras i området. Banker och monopol i de rika områdena kontrollerar i stor utsträckning näringslivet i de fattiga områdena. Arbetare överförs till de rika områdena, där de inte sällan verkar lönedpressande och tvingas leva under dåliga bostadsförhållanden. Ändå kvarstår en betydande arbetslöshet i de fattiga områdena. Den samhälleliga servicen i de fattiga områdena försämras. Den internationella kapitalismen försöker man avhjälpa med u-hjälp, den inhemska med lokaliseringspolitik. I båda fallen säger den officiella propagandan att det är frågan om en osjälvisk och effektiv hjälp till de fattiga länderna och områdena. I själva verket är det storföretagen i de rika områdena som tjänar mest på affären. Effekten på de fattiga områdena är liten eller i många fall negativ.

Den svenska lokaliseringspolitiken har gett de stora monopolerna stora skattelättnader – genom de s.k. investeringsfonderna – för investeringar som bara till en liten del gått till de underutvecklade områdena. Därigenom har den ekonomiska obalansen ytterligare förvärrats. Lokaliseringspolitiken har genom förmånliga lån och bidrag stött utbyggnaden av rena låglöneföretag, medan ägarna har kunnat göra sig grova vinster på skattebetalarnas bekostnad. Kommunerna har också försatts i en svår beroendeställning till privata företag, som måst blidkas med subventioner av olika slag. Detta har lett till ett undergrävande av den kommunala demokratin genom allsköns smussel och mer eller mindre bokstavlig korrupktion. Viktiga samhälls- och medborgarintressen har därigenom åsidosatts i läns- och kommunplanering. Den lokala pressen är vanligen också insyltad i skumraskaffärerna och erbjuder ingen kritisk opinion.

1. De ekonomisk-teoretiska medlen för en *total lokaliseringsplanering efter samhälls-ekonomiska kriterier* finns redan och bör omedelbart tas i bruk. Den bör utgå från medborgarnas intresse av en balanserad ekonomisk utveckling.
2. En sådan planering förverkligas genom samhällelig bestämmanderätt över företagens lokalisering.
3. *Odemokratiskt utsedda företagarrepresentanter*, som sitter i stats-, läns- och kommunorgan som företrädare för privata korporationer utan att vara folkvalda, hålls *utanför all samhällelig planering*.
4. *Statliga och kommunala subsidier*, direkta och indirekta, till privata företag avskaffas.
5. Nya *lokaliseringpolitiska insatser* bör ske *genom statliga företag* eller genom expropriation av privata företag.
6. Förvaltningen av dessa företag bör kontrolleras av löntagarna själva.
7. Fackföreningsrörelsen bör utbilda företagsledare för att leda samhällsföretag.

Bankerna, samhället och löntagarna

De privata bankerna har i Sverige ett särskilt stort inflytande över näringslivet och medborgarnas levnadsförhållanden. På senaste tid har detta inflytande ytterligare ökat genom bildandet av investmentbolag som köper upp företag. De spelar en viktig och ofta mycket avgörande roll vid beslut om investeringar, om lokalisering, ”rationalisering” och nedläggning av företag. En handfull bankdirektörer bestämmer på så sätt över hundratusentals löntagares och hela områdets väl och ve. Bankerna är också integrerade med de stora industrimonopolen med dessas ofta förlegade, alltför råvarubaserade produktionsinriktning. De verkar därigenom hämmande på den ekonomiska utvecklingen. Ansvaret för bostadsbyggandet ligger hos regering och riksdag, men dessa demokratiskt utsedda organ har inte befogenheter i nivå med sitt ansvar. Det är bankerna som ska svara för byggandets finansiering. Detta har lett till hyreshöjningar, ryckighet i byggandet med åtföljande arbetslöshet och olämplig geografisk fördelning.

En genomgripande omorganisation av kreditväsendet är alltså synnerligen påkallad. Den är påkallad också på grund av kapitalanhopningen i löntagarnas pensionsfonder, som behöver användas för produktiva investeringar i ett näringsliv som lider av kapitalbrist.

Den socialdemokratiska regeringen har ryggat tillbaka för reformer på kreditområdet. Dels genom en uppgörelse med privatbankerna om bostadsbyggandet bakom hyresgästernas rygg. Dels genom påhittet med en investeringsbank, som i samarbete med de privata bankerna ska låna ut löntagarnas pengar till privata företag, vars ägare på så sätt kan öka sina förmögenheter. Investeringsbanken ska arbeta under sekretess. Det ger tillfälle till mygel bakom stängda dörrar mellan socialdemokratiska och kapitalstarka pampar.

En verklig reform av kreditväsendet som utgår från samhällets, löntagarnas och hyresgästernas intressen måste innefatta följande:

Socialisering av affärs- och sparbanker, med vidhängande investmentbolag, försäkringsbolag och andra kreditinrättningar.

Kreditväsendets underordnande under en *ekonomisk planering* under offentlig insyn och kontroll.

Inrättandet av en *bostadsbank* för totalfinansiering av bostadsbyggandet.

Avskaffandet av arbetsgivarrepresentanterna i styrelserna för löntagarnas *ATP*-fonder.

Skapandet av en *löntagarnas investeringsbank* för att investera ATP-pengar i *nya löntagarförvaltade samhällsföretag* i expansiva branscher.

Statliga företag och socialism

Socialism innebär bl.a. att samhället övertar alla viktiga produktionsmedel för att drivas efter samhällelig planering och under löntagarnas förvaltning. Socialismen betyder en avgörande, kvalitativ förändring i näringslivets uppbyggnad, inte en rent kvantitativ. Enstaka förstatliganden har därför i och för sig inget med socialism att göra. Antalet statliga företag är ingen mätare på ett samhälles grad av socialism. Antingen är ett samhälle kapitalistiskt eller är det socialistiskt. Däremellan finns inget mellanstadium, bara en kort övergångsperiod av snabba, genomgripande politiska och ekonomiska omvälvningar.

Förstatliganden kan dock ibland fylla viktiga ekonomiska och sociala funktioner. Under vissa förutsättningar kan en statlig företagssektor beskära kapitalismens makt och ge arbetarrörelsen viktiga praktiska erfarenheter.

De statliga företagen i Sverige vilar f.n. inte på sådana förutsättningar. Om man undantar de affärsdrivande verken (post, tele, järnvägar) är den statliga sektorn inte större än den

utländska sektorn. De statliga företagen är medlemmar av Arbetsgivareföreningen, privata branschorganisationer, t.o.m. privata karteller. De deltar i lockouthot mot löntagarna, identifierar sig med arbetsgivarnas intressen och drivs som vanliga kapitalistiska företag.

I det bestående samhället finns två uppfattningar om hur de statliga företagen skall skötas. Den ena är byråkratisk och ser på företagen ungefär som sociala myndigheter som ska städa upp efter de privata företagen. Den andra är *liberal* och hävdar att statsföretagens uppgift är att konkurrera med de privata på lika villkor, dvs. som andra kapitalistiska företag. Båda är oförenliga med socialismen och löntagarnas intressen.

En progressiv omgestaltning av den statliga företagssektorn inbegriper:

utträde ur Arbetsgivareföreningen och alla andra privata organisationer och karteller, företagsdemokrati, sammanförande av alla statliga företag till en koncern, underordnad en demokratisk planering.

De nya ATP-företagen förs också hit liksom de punktförstatliganden som är omedelbart aktuella. Läkemedelsindustrin bör dock samordnas med sjukvården.

För att undvika att den reformerade statliga sektorn integreras i den kapitalistiska ekonomin, måste erfarenheterna av dessa reformer snabbt utnyttjas och efterföljas av nya radikala strukturreformer.

3. Ny bostadspolitik

Alla medborgare har rätt till en rymlig och bra bostad, oavsett inkomst. Alla är beroende av bebyggelseplaneringen och av samhällets anläggande av vägar och gator, vatten och avlopp, parker och lekplatser. Alla är beroende av samhälllig service och planering av skolor, sjukhus, arbetsmöjligheter osv.

I få andra branscher torde därför nödvändigheten ur konsumentsynpunkt av en planerad samhällsproduktion vara mer uppenbar än i fråga om bostadsbyggandet. Stat och kommun har också påtagit sig ett politiskt ansvar för bostadsproduktionen, men i blandekonomin är politiskt ansvar och ekonomisk makt förlagda på olika ställen. Däri består blandningen.

I verkligheten har bostadsbehovet och bostadsbristen blivit en guldgruva för privata spekulanter och profitörer. Staten ansvarar för kreditförsörjningen, men bankerna sköter den i praktiken. Byggherrarna till flerfamiljehus är visserligen i stor utsträckning kooperativa eller kommunala företag, men entreprenad- och materialbranscherna behärskas av privata monopol och karteller. T.o.m. marken är föremål för privat spekulation.

De våldsamt stigande byggnadskostnaderna, hyreshöjningarna och bostadsbristen är de kanske mest slående exemplen på den kapitalistiska blandekonomin bankrutt. I detta läge finns det två utvägar. Den ena är fastighetsägarnas och borgarnas alternativ: fritt fram för profitintresset, kraftiga hyreshöjningar och ransonering efter plånboken för att dölja den verkliga bostadsbristen.

Det andra alternativet är hyresgästernas och socialisternas. Det går ut ifrån dessa principer: alla har rätt till en rymlig och bra bostad oavsett inkomst. Bostad, miljö och service är kollektiva samhällsuppgifter som också måste lösas i samhälleliga former efter de boendes önskningar och under deras kontroll.

Bostadsbyggandet får inte underordnas konjunkturpolitiska hänsyn.

Planeringen av bostadsområdena anpassas efter utvecklingen mot nya samlevnadsformer och samordnas med en enhetlig ekonomisk och fysisk planering.

1. All privat spekulation i mark stoppas och all tomtmark överförs i kommunal ägo för att upplåtas mot tomträtt.
2. Under en övergångsperiod bör kommunerna ges rätt att omedelbart överta all mark de behöver, egnahemstomter undantagna, för ägarens inköpspris, och kommunalt markägande göras till förutsättning för stadsplaneläggning.
3. En statlig myndighet upprättas för en enhetlig miljöplanering.
4. Bostadsbyggandet planeras och fördelas i anslutning till den centrala ekonomiska planeringen och arbetsmarknadspolitiken. Privata utredningsinstitut och kommunal PR-verksamhet hålls utanför.
5. Alla företrädare för privata byggnadsintressen förklaras jäviga och får inte sitta i de kommunala byggnadsnämnderna.
6. Större bostadsområden i större städer bör inte göras till rena isolerade sovstäder utan anknytas till ett eget näringsliv.
7. Bostadsområdena planeras så att ingen social segregation uppkommer.
8. Den kollektiva servicen utbyggs med reception för tillhandahållande av bl.a. barn-bespisning, städhjälp, restaurang.
9. Byggnad av flera kollektivhus, utan den nuvarande sociala exklusiviteten.
10. Skärpt kontroll över ockret på inneboende. Flera kommunala hotell för uthyrning av billiga möblerade rum.
11. Allt bostadsbyggande, med undantag för de hus som byggs av ägarna själva med egen arbetskraft, ska ske i allmännyttig eller kooperativ regi. Alla redan uppförda flerfamiljshus överförs i samma ägo och förvaltning.
12. Kostnaderna för privata konsulter blir vanligen orimligt höga, och dessa konsulter har i regel ett ekonomiskt intresse av ett dyrbart byggande. All projektering och annan byggnadskonsultering måste därför ske i kommunal eller kooperativ regi och med direktiv från en central instans för främjande av typisering och standardisering.
13. Byggnadskostnaderna stiger också p.g.a. kartelliserade entreprenörer. All entreprenad för bostadsbyggande och för statens, landstingens och kommunernas byggande måste gå till allmännyttiga eller kooperativa företag.
14. Till de allra viktigaste och hastigast ökande byggnadskostnaderna hör materialkostnaderna. Byggnadsmaterialindustrin torde vara en av de mest monopoliserade branscherna i landet. Kravet på billiga bostäder innesluter kravet på socialisering av byggnadsmaterialindustrin.
15. Den nuvarande uppsplittrade, otillförlitliga, ryckiga och dyrbara finansieringen genom privata banker och andra kreditinstitut måste ersättas med en enklare, smidigare och billigare form av kreditgivning – statlig totalfinansiering genom en statlig bostadsbank. Räntan på de nya lånen bör sättas lågt, t.ex. fyra procent, och frikopplas från konjunktursvängningar.
16. Genom att privata vinst- och spekulationsintressen hålls borta kan stora företagsenheter för ett industrialiserat byggande skapas utan risk för monopolpriser. I och med detta och med ett bättre system för kapitalförsörjningen ökas också byggnadsarbetarnas trygghet.
17. Så länge ingen radikal inkomstutjämning genomförts kan inte kravet på bra bostäder för alla oavsett inkomst tillgodoses genom subventioner till särskilda grupper som t.ex. barnfamiljer. Stora låginkomstgrupper skulle då hamna utanför de selektiva stödformerna. Hyrorna måste därför hållas nere med generella metoder, såsom här föreslagits.

18. Hyrorna bör baseras på självkostnadsprincipen. Men när alla lägenheter är överförda i allmännyttig eller kooperativ förvaltning kan en allmän utjämning av hyrorna efter lägenheternas beskaffenhet, och inte efter produktionsår, företas.

19. Hyresgästerna ges lagstadgad bytesrätt.

20. För närvarande står tusentals lägenheter tomma trots bostadsbristen och flertalet lägenheter fördelas efter tämligen irrationella principer. Med undantag för de lägenheter som berörs av bytesrätten bör därför en obligatorisk bytesförmedling upprättas, under hyresgästernas insyn och kontroll.

4. Sverige och världen

Under 1900-talet har världen upplevt fyra stora förändringar i de internationella relationerna. Framgångsrika socialistiska revolutioner har, under knapphet och svåra förhållanden, frigjort en tredjedel av mänskligheten från kapitalismen, och världen är nu uppdelad i socialistiska och kapitalistiska stater. Världens etablerade maktcentrum har efter två världskrig förskjutits från England och Europa till USA. Den vapentechniska utvecklingen har skapat vapen som möjliggör ett förintande av hela jordens befolkning. De fattiga, utplundrade folken i Afrika, Asien och Latinamerika har börjat resa sig mot det vita västerlandets månghundraåriga utsugning, förtryck och rasism. Under efterkrigstiden har den borgerliga nationalismen i de fattiga länderna, från Indien till Nigeria och Venezuela, gjort fullständig bankrutt, och anti-imperialismen växer samman med den socialistiska revolutionen. Dessa båda tendenser kommer att präglade världspolitiken under återstoden av detta århundrade. Framför oss ligger revolutionernas årtionden...

Sverige är ett litet land i en allt mer avsides del av världen. Sveriges internationella roll och betydelse är ringa, men landet spelar dock en viss roll – i den etablerade kapitalistiska världen. Trots en officiell neutralitetspolitik har regeringens utrikes- och handelspolitik inkorporerat Sverige i det kapitalistiska blocket: genom uttalanden och tystnad, genom diplomatiska erkännanden och icke-erkännanden, genom röstningar i FN, genom handelsinriktning och medlemskap i exklusivt kapitalistiska ekonomiska organisationer m.m. Sverige har inte på något sätt sökt motsätta sig USA:s strävan efter världsherravälde. Svensk storförfinans integreras alltmer med den internationella storförfinans och deltar bl.a. i imperialistiska utsugningsprojekt i Latinamerika, Liberia och Sydafrika. På FN:s världshandelskonferens 1964 röstade Sverige med de rika länderna mot de fattiga.

Sverige är ett kapitalistiskt land, den svenska borgarklassen är ekonomiskt och ideologiskt mycket nära lierad med, framför allt, bourgeoisien i England och USA, och liksom i andra länder har den officiella socialdemokratin funnit sig väl till rätta i det rådande systemet. Det är därför inte märkligt att Sverige är en del av den kapitalistiska världen. Att ändra på detta och skapa en praktisk solidaritet med de fattiga och utsugna folken i världen är liktydig med en socialistisk omdaning av Sverige.

Krav på socialistisk internationalism och antiimperialism kan inte ställas på icke-socialistiska regeringar. De måste drivas igenom och förverkligas vid en genomgripande inhemsk samhällsförändring. Det är dock rimligt att ställa fyra, f.n. uppfyllda, krav på även en icke-socialistisk regerings politik:

1. att upprätthålla folkets självständighet och tillgodose dess ekonomiska och sociala intressen,
2. att i handling mena allvar med neutralitetslinjen,
3. att inte utnyttja en internationalistisk folkopinion för reaktionära och kapitalistiska syften,

4. att grunda sin försvarspolitik på dagens och morgondagens verklighet och inte på myter och gårdagens historiska situation.

Självständighet och reformpolitik

Den internationella ekonomiska utvecklingen i den kapitalistiska världen kännetecknas främst av två tendenser. Dels framväxten och den ökade betydelsen av internationella jättekoncerner i huvudsak dominerade av USA. Dels en stigande integrering av de nationella kapitalen som också tar sig politiska uttryck i strävan att skapa likartade, förmånliga politiska och sociala betingelser för det privata kapitalet i olika länder.

Denna utveckling betyder bl.a. ett underläge för de nationella fackföreningarna i förhållande till de internationella koncernerna, inskränkning av de enskilda ländernas och deras folkvalda organs politiska och ekonomiska rörelsefrihet, ett hårdnande internationellt tryck mot löneförhöjningar, progressiva skatter och socialpolitik. De svenska löntagarna har därför anledning att ställa följande krav:

1. Regeringen bör skaffa sig möjligheter – och utnyttja dessa – för att direkt kontrollera och begränsa de nordamerikanska monopolens uppköp av svenska företag, vars utveckling på så sätt görs beroende av den nordamerikanska koncernledningens intressen.
2. Närmare fackliga kontakter bör upprättas med i första hand de radikala landsorganisationerna i Frankrike och Italien, vilka är de främsta företrädarna för ett annat Europa än de privata monopolens EEC.
3. Eftersom en anslutning till EEC skulle göra Sverige utrikes- och handelspolitiskt beroende av det kontinental-europeiska maktblocket, försämra våra förbindelser med de fattiga länderna, minska fackföreningarnas rörelsefrihet, pressa ner lönerna, omöjliggöra en progressiv skatte- och socialpolitik, ytterligare beskära våra folkvalda organs myndighet samt göra Sverige till Europas Norrland, måste regeringen säga nej till medlemskap eller associering med EEC.
4. De borgerliga huvudmotiven för en svensk EEC-anslutning är politiska. En ekonomisk integrering i EEC innebär också en fullständig politisk integrering. Landets exportintressen bör tillvaratas dels genom handelsavtal med EEC, dels genom en ökad handel med planekonomierna i Östeuropa.

Neutralitet i handling

Den officiella neutralitetspolitiken i Sverige har kommit att präglas av två mot dess allmänt erkända principer stridande drag. För det första undfallenhet för och hemligt samarbete med västmakterna. För det andra passivitet, tystnad och ibland mer eller mindre direkt stöd åt förtryck, utsugning och imperialism. En progressiv neutralitetspolitik måste idag innefatta:

1. Diplomatskt erkännande av Nordvietnam, Nordkorea och Östtyskland.
2. Avbrytande av de diplomatiska förbindelserna med marionettjuntan i Saigon och med rasistregimen i Sydafrika.
3. Omedelbart stopp för svenska företags överträdande av sanktionerna mot rasisterna i Rhodesia och den ekonomiska bojkotten av Sydafrika.
4. Stopp för samarbetet mellan SÄPO, amerikanska ambassaden och CIA. De ansvariga åtalas för spioneri för främmande makts räkning.
5. I det nordiska samarbetets och den nordiska säkerhetens intresse bör den svenska regeringen verka för Danmarks och Norges utträde ur NATO.
6. Förbud för kapitalexport till och investeringar i fascistiska och rasistiska länder.

7. Demokratisering och omorganisering av utrikesdepartementet.

Revolution och u-hjälp

Den europeiska kolonialismen slog sönder den ekonomiska strukturen i de koloniserade länderna. Istället skapade kolonialmakterna beroende råvaruekonomier och därmed underutvecklade länder med svält och fattigdom, som sedan hållits nere med militär makt och internationell marknadshandel. Genom rovdrift och rofferi har enorma jordarealer förstörts genom erosion. Malmfyndigheter och energikällor har hänsynslöst plundrats. Den imperialistiska makten har omintetgjort framväxten av handlingskraftiga inhemska borgarklasser kapabla till en självständig ekonomisk utveckling. Systematiskt lockas de fattiga ländernas vetenskapliga begåvningar, läkare och ingenjörer till USA, England och andra rika länder.

U-ländernas underutveckling kan bara hävas genom en social revolution, som befriar de fattiga folken från imperialismens grepp, inberäknat imperialismens allierade i de inhemska godsägarna och kapitalisterna. Denna nödvändiga revolution är en uppgift för de fattiga och utsugna klasserna i Afrika, Asien och Latinamerika. Vår uppgift är att konkret visa vår solidaritet och inte bara den internationella solidaritetens moral bjuder de svenska löntagarna att stödja deras revolutionära kamp utan också löntagarnas direkta intressen. Kampen gäller det internationella kapitalistiska system som varje löntagare dagligen känner av på sin arbetsplats.

Efter andra världskriget har det blivit omöjligt för kolonialmakterna att bevara en öppen överhöghet över de fattiga länderna, och dessa har fått en formell självständighet. Men de är fortfarande kvar i ekonomisk beroendeställning och underutveckling. I de rika länderna har så småningom en bred opinion gjort sig gällande för bistånd åt de underutvecklade länderna. Denna opinion har delvis motarbetats av de etablerade maktgrupperna men framför allt har den cyniskt utnyttjats av dessa för helt andra syften. U-hjälpen har utnyttjats som antikommunistiskt och reaktionärt påtryckningsmedel och som instrument för att öppna marknader och privat profit.

Detta gäller i hög grad den svenska u-hjälpen. 3% av den direkta "hjälpen" är enligt officiella uppgifter bunden till svenska varor och tjänster. Den är inriktad på reaktionära länder som det feodala Etiopien och militärdiktaturen Pakistan samt på projekt av underordnad betydelse i utvecklinghänseende, t.ex. familjeplanering. Den officiella debatten är präglad av ett rent kvantitetstänkande och av en växande eftergivenhet för privatkapitalets krav. Hjälpen och bistånd kan inte generera någon utveckling, men de kan främja och underhålla en utveckling om de politiska och sociala förutsättningarna finns i mottagarlandet.

1. Den grundläggande principen för all u-hjälp måste vara att tjäna de fattiga ländernas ekonomiska och sociala utveckling. Dvs. att bryta deras beroende av den rika världen inom produktion, handel, teknik, forskning och organisation.
2. All sammankoppling mellan u-hjälp och privata kapitalintressen måste upphöra. Detta gäller såväl urval av experter och biståndsland som samprojekt med privat kapital, bindning av hjälpen till svenska varor, tjänster och investeringsgarantier.
3. Genom västmakternas och de internationella kapitalintressenas dominans i de multilaterala biståndsorganisationerna bibehålls u-ländernas beroendeställning. Detta gäller särskilt organ som Världsbanken och OECD:s biståndsinstitution DAC. Med undantag för särskilda bidrag till FN:s fackorganisationer, som UNESCO och FAO, bör därför den svenska u-hjälpen utgöras av direkt bilateralt bistånd.
4. Allt utvecklingsbistånd måste gå till progressiva länder och befrielseörelser för att komma till nytta. I katastrofsituationer bör rent humanitär hjälp kunna ges till andra länder om hjälpen verkligen kommer de nödlidande till del.

5. Hjälpen måste vara helt obunden och dess utformning avgöras av mottagarlandet. För att undvika mera raffinerade bindningar bör biståndet till ett visst land planeras och avtalas för ett bestämt antal år framåt.
6. Andelen lån bör minska till förmån för direkta bidrag. Lånen bör ha en mycket låg ränta och lång löptid, t.ex. 2 % resp. 50 år.
7. Sverige bör vara berett att ge bistånd i form av anläggningar och teknik för förädlingsindustrier.
8. De rika ländernas monopol på teknik och vetenskap och deras uppsugning av de fattiga ländernas begåvningar måste avskaffas. Stöd till utbildning och forskning måste därför riktas generellt till undervisningsanstalter och forskningsinstitutioner i u-länderna, inte genom stipendiering till studier i de rika länderna.
9. Med ovannämnda inriktning bör u-hjälpen senast 1970 nå den första kvantitativa etappen, 1 % av nationalinkomsten.
10. Handelspolitiken omformas med hänsyn till u-länderna. All tull på industrivaror från helt u-landsägda företag avskaffas.
11. Ingen anslutning till EEC och andra exklusiva rikemansklubbar. Stöd åt upprättande av ett nytt universellt handelsorgan, såsom föreslogs av u-länderna på Världshandelskonferensen 1964.
12. Stopp för Exportföreningens och andra privata organisationers inflytande över den svenska statens handelspolitik.
13. Förbud mot all export av vapen och krigsmateriel till alla reaktionära och imperialistiska länder. Förbudet måste också gälla engagemang i byggande av militära eller halvmilitära anläggningar.
14. Stöd åt u-ländernas strävan att bryta de rika ländernas frakt- och försäkringsmonopol utan hänsyn till inhemska redares vinstintressen.
15. Genom den USA-dominerade s.k. Fria Fackföreningsinternationalen, FFI, är LO och TCO engagerade i facklig skolnings- och uppbyggnadsverksamhet i en del u-länder. Efter avslöjandena om CIA-infiltrationen i FFI och efter FFI:s stöd åt de ansvariga för folkorden i Indonesien måste löntagarna kräva att LO och TCO lämnar FFI och dess verksamhet i u-länderna, vilken uppenbarligen tjänar andra syften än de fattiga folkens.

Ett realistiskt försvar: avrustning

Det har varit en historiens ironi att både fredssträvandena och försvarspolitiken i världen i hög grad har utformats med avseende på passerade förhållanden. Nationernas Förbund bildades för att undvika ett nytt första världskrig, FN för att undvika ett nytt andra världskrig. Men historien upprepar sig inte och världen förändras. Både NF och FN har misslyckats.

Det svenska försvaret är också baserat på en gånge tids förutsättningar, på det andra världskrigets situation med en europeisk konflikt med konventionella vapen. Det kalla krigets spänning tycktes uppskjuta nödvändigheten av en radikal omprövning av den svenska försvarspolitiken. Men i slutet på 60-talet är läget ett helt annat. Det kalla kriget har töat upp och trots de västtyska gränskraven på Polen är den politiska situationen i Europa mycket stabil. En militär framstöt i Europa från någon sida är också utesluten av den anledningen att den skulle mötas med kärnvapen från den andra sidan. Den stora konflikten i världen i dag står mellan å ena sidan den amerikanska imperialismen och å andra sidan Kina och de fattiga i Asien, Afrika och Latinamerika. Sverige står utanför den militära stridslinjen och kan bara hotas av ett världsomfattande kärnvapenkrig. Och mot det finns inget försvar.

Det svenska folket befinner sig idag i den omöjliga situationen att det årligen betalar miljarder till ett försvar som är helt odugligt inför det enda krigshot som kan upptäckas. Fixeringen vid en föregående värld och eftergivenheten för konservativa ideologiska och yrkesmässiga intressen är alltför dyrbar för att längre kunna upprätthållas. Även försvaret måste anpassas efter dagens och morgondagens förhållanden. Det enda realistiska försvaret för Sverige är avrustning. Därigenom kan vi också ge ett litet bidrag för att motverka kapprustningen.

Som övergång till avrustning kan dessa krav uppställas:

1. Slopande av det kostsamma Viggensprojektet och stopp för all annan anskaffning av vapen och krigsmateriel.
2. Slopande av värnplikten och repövningarna och stopp för all vidare befälsrekrytering och -utbildning.
3. Upplösning av och förbud mot alla militära stödorganisationer som FBU, hemvärnet och lottarörelsen.
4. Den privata krigsindustrin, som gjort stora vinster på försvaret, förpliktas att upprätthålla sysselsättningen under omställningen till civil produktion.
5. Omskolning av stamanställd personal.

Christer Hogstedt

Den historiska bakgrunden

”Efter 50-talets räddhågade konservatism och politiska nedfrysning i det kalla kriget har det både i Sverige och andra länder vuxit fram nya radikala strömningar. De har uppstått i kamp mot kärnvapenterrorn, rasförtycket, imperialismen, mot de stigande inkomstklyftorna både mellan rika och fattiga länder och mellan rika och fattiga i ”folkhemmet”, mot den ökade hetsen, otryggheten och meningslösheten i arbetet, mot den inskränkta borgerliga kulturen och mot de faror för de vanliga medborgarnas intressen och inflytande som den allt större maktkoncentrationen och centraliseringen i det privata näringslivet och den officiella politiken samt den hemliga SÄPO-verksamheten innebär.”

Så löd inledningen till det manifests som Socialistiska Förbundet antog vid sin konstituerande kongress den 23 april 1967. Vi anknöt till den politiska utveckling som skett under 60-talet och den politiska skola som kallats ”den nya vänstern”. När vi nu ett halvår senare lägger fram vårt programförslag gör vi anspråk på att vara ”det främsta organisatoriska uttrycket för den nya socialistiska vänstern i Sverige”. SF:s historia skall därför ses i ett längre perspektiv än de gångna sex månaderna.

Det är inte brukligt att skriva historia innan en epok eller ett skede är avslutat. Riskerna för felbedömningar och förhastade slutsatser är uppenbara. Om jag nu ändå dristar mig till historieskrivning om SF är det inte avsett som värdering av en förfluten period utan som en förklaring och positionsbestämning mitt i ett dynamiskt skede. Den nya vänsterns analys av det svenska blandekonomiska systemet visade att det var i fullständig avsaknad av socialistiska inslag. Socialreformerna hade visserligen lättat på den direkta nöden men inte ändrat det kapitalistiska samhällets ekonomiska grundvalar. Liknande, och i vissa fall bättre reformer, hade genomförts av borgerliga regeringar i andra länder och ingår i ett neokapitalistiskt samhälles mönster. Socialdemokratin saknade socialistisk strategi och hade accepterat ett blandekonomiskt dvs. kapitalistiskt system.

Därmed stod det klart att ingen socialist ur den nya vänstern kunde stödja den *officiella* socialdemokratin. Den nya vänstern hade då att välja mellan fyra olika arbetsmetoder för att föra ut sina idéer. Att verka inom det kommunistiska partiet, att i särskilda kommittéer och kampanjer skapa opinion i en speciell fråga (typ Sydafrika, Vietnam, Antikärnvapenkampanjen), att bilda en vänster-oppositionsgrupp inom det socialdemokratiska partiet – eller att vänta på sämre tider. I praktiken valdes också alla fyra vägarna, ofta i kombination.

De bästa resultaten nåddes genom kampanjformen. Trots små resurser och ovana organisatörer lyckades Sydafrika- och Vietnamrörelserna skapa en mäktig opinion. Erfarenheterna från den förra utnyttjades i Vietnamarbetet, som vida överträffat Sydafrikarörelsen i slagkraft. Den avgörande skillnaden är att Vietnamkommittéerna uteslutande litat till sin egen kraft, istället för att uppvakta regeringen och huvudorganisationernas toppar. Det internationella engagemanget avslöjade motsättningar som återfanns i Sverige, kvantitativt olika men av samma ursprung: det kapitalistiska systemet. Den naturliga vägen tycktes då vara att via arbetarpartierna påverka opinionen i antikapitalistisk riktning. Det ytligt sett paradoxala inträffade att mycket få valde det kommunistiska partiet, som i många stycken delade våra åsikter, medan de flesta som över huvud valde engagerade sig i socialdemokratiska studentklubbar och arbetarkommuner. Trots att den socialdemokratiska regeringen och partitoppen kom i skottlinjen för vår kritik av det borgerliga samhället.

Förklaringarna är flera. Dels verkade det onödigt att påverka det kommunistiska partiet, som i mycket delade våra uppfattningar. Dels var det kommunistiska partiet smutskastat och skamfilat av den borgerliga propagandan, komprometterat genom tidigare misstag.

SAP hade rykte om sig att vara ett fritt parti, ”högt i tak” och framför allt hade det drygt 800 000 medlemmar att ”vinna” för våra idéer.

Efteråt kan det sägas att vår optimism var ljusblå och bottnade i en överdriven tro på våra möjligheter. Entusiasmen tog överhand. Dessutom saknade vi en utarbetad socialistisk strategi och bedrog oss på riksdagens makt, trots varningar.

Stockholms nya vänster

De organisatoriska experimenten försiggick huvudsakligen i Stockholm. Det löper en rät linje från SSU-Progressiv (1962), den nya generationens första homogena, socialdemokratiska vänsterklubb, till Socialistiska Förbundets Storstockholmsavdelning, via formationer som S-gruppen och Forum Vänster. Forum Vänsters bildande i april 1966 innebar att den nya vänstern för första gången skapat en allmänsocialistisk förening för alla typer av löntagare.

Den nya vänsterns teoretiska centrum fanns i Lund–Malmö. Dess representanter övertog snart ledningen för de socialdemokratiska studentklubbarna i området.

De unga vänstersocialdemokraterna i Stockholm var samtidigt aktiva inom Clarté i stor utsträckning. Genom socialdemokratiska ungdomsförbundets beslut att medlemskap i Clarté inte var förenligt med medlemskap i SSU delades Stockholms unga socialdemokrater i två oförsonliga fraktioner. Den hetaste stridsplatsen var Stockholms socialdemokratiska studentklubbs interna möten. Studentpolitikens impotens demonstrerades naket i dessa akademiska holmgångar. Det medförde snart att vänsterns representanter övergick till politiskt arbete i de socialdemokratiska stadsdelsföreningarna.

Övergången till politiskt arbete i grundorganisationerna innebar två saker. Dels fick den nya vänstern reell kontakt med ”partiarbete”, dels splittrades den upp på olika föreningar.

Partiarbetet visade sig bestå av en avancerad byråkrati, där den ojämförligt största tiden gick åt till rapportläsning och rapportskrivning, lott- och nålförsäljning, medlemsvård och –kaffedrickning. Hela verksamheten var avsedd för Partiet, idéerna kom i skymundan, regeringsmakten var helig. Mötena besöktes av de mest partitrogna. Det var lätt för unga vänstermänniskor att avancera till ordförandeposter, en politiskt betydelselös men byråkratiskt arbetskrävande ställning. Och även om ytterst radikala motioner släpptes igenom berodde det snarare på bristande kampiver än en verklig upplevelse av ett socialistiskt krav.

Den starkt centraliserade organisationsstrukturen hos det socialdemokratiska partiet försvårar de enskilda medlemmarnas möjligheter att påverka partiets politik. Bristen på kontakt mellan stadsdelsföreningarna och framför allt mellan fackklubbarna och de rent politiska föreningarna omöjliggjorde organiserad fraktionsverksamhet för vänstern.

Parallellt med insikten om det socialdemokratiska partiets stelhet växte insikten om riksdagsarbetets begränsade värde. Socialismen kan inte genomföras utan arbetarnas kamp på arbetsplatsen, förstärkning av klassmotsättningarna, arbetarnas erövring av makten och kapitalismens krossande. Ord som betecknar en militant, revolutionär kamp. Emot denna analys tycktes stadsdelsarbetet och valkampanjerna som ett förljuget hån. Socialdemokratien lät sig symboliseras av ett spädbarnsansikte i valet 1966.

Summan av den nya vänsterns erfarenheter av 60-talets politiska arbete blev alltså: utomparlamentariska kampanjer riktade mot det kapitalistiska systemets grundval, de privatägda produktionsmedlen. Självfallet i ett globalt perspektiv.

Uppsplittningen i lokala föreningar hade lett till vänsterns försvagande. Behovet av samordning var uppenbart. Erfarenheterna från solidaritetsrörelserna och Forum Vänster

tydde på att större resultat kunde nås via samverkan mellan socialister ur alla läger, såväl partianslutna som partilösa.

Fackföreningsrörelsen har visat en häpnadsväckande passivitet i 60-talets internationella opinionsbildning. Jämför Spanien och 30-talet! Samarbetet SAF-LO, kollektivanslutningen och storförbunden har avpolitiserat fackföreningsrörelsen. Arbetarnas missnöje avleds istället för att kanaliseras i kampaktioner. Strejkrätten är beskuren till ett minimum för att trygga det privata näringslivets expansion. Slutsatsen för den nya vänstern måste bli att koncentrera sig på arbetsplatsens konflikter istället för på studentföreningarna och kultursidorna.

Dessa uppfattningar växte fram så småningom, grundade på praktik och teori, utan dramatiska, inrikespolitiska förändringar och utan någon avgörande politisk stridsfråga. Därför fanns inget självklart alternativ för den socialdemokratiska vänstern när den summerade erfarenheter och sökte nya vägar.

SKP och den nya vänstern

Sveriges kommunistiska parti har genomgått stora förändringar under 60-talet. Det skulle föra alltför långt att skildra avstaliniseringen, frigörandet från Moskva, partiledarbytet, namnbytet och kongressen 1967 med dess nya program. Låt oss bara konstatera att de äldre och unga kommunister som varit eniga med den nya vänstern i politiska huvudfrågor lyckats reformera partiet i stora stycken. C. H. Hermansson har fört en teoretisk dialog med den nya vänstern och kan med full rätt räknas som en av dess dominerande inspiratörer. Vänsterns ungdomsförbunds ledning tillhör samma politiska generation som 60-talets nya vänster och räknar sig dit. Det program som vänsterpartiet kommunisterna antog i maj 1967 är en produkt av 60-talets socialistiska debatt och överensstämmor följaktligen i stort med den socialistiska vänsterns åsikter. Där finns också ansatser till en socialistisk strategi liknande den som skisserats av kontinentens marxister, Gorz, Mandel, Anderson. Släktskapet berörs i Hermanssons förord till programmet.

SF-partierna

Varför bildades inget socialistiskt folkparti i Sverige? Gång på gång har diskussionen varit aktuell men alltid utan reellt underlag. I Danmark blev kommunistiska partiets ordförande, Aksel Larsen, utesluten ur sitt eget parti och bildade därefter SF med f.d. kommunister som bas. Larsen krävde redan 1958 att DKP, Danmarks kommunistiska parti, skulle frigöras från beroendet av Moskva och tog avstånd från 1957 års Moskvadeklaration, där det hävdades att den "högeropportunistiska revisionismen alltid varit huvudfaran för de kommunistiska partierna". Larsen stämplades omedelbart för revisionism och inom några månader var han utesluten – mycket på grund av ryske partisekreteraren Pospelovs inbrott i DKP:s interna debatt! Larsen stöddes av en del fackföreningsledare, kommunistiska veteraner och många av partiets intellektuella. Dessa bildade sedan det danska Socialistiska Folkepartiet.

I Norge var mönstret helt annorlunda. Det norska SF utgick från socialdemokratin. En grupp kring tidskriften Orientering hade allt sedan början på 50-talet utgjort en oppositionsgrupp inom det norska arbetarpartiet, DNA. Huvudfrågan gällde NATO-anslutningen och senare atombombsfrågan. Av sitt tidigare medlemskap i Komintern har DNA bara behållit den stalinistiska partistrukturen och partiet drog sig inte för att utesluta Orienteringsgruppen. Det norska SF bildades 1961 av de uteslutna socialdemokraterna och tidigare partilösa, inspirerade av Larsens framgångar.

Som framgår av denna summariska redogörelse för de socialistiska folkepartiernas uppkomst saknas de viktigaste ingredienserna hos de svenska arbetarpartierna. I Sverige kom "avstaliniseringsdiskussionen" delvis av sig i samband med den stora ATP-striden. När sedan Larsens SF var ett faktum aktade sig SKP noggrant för en liknande utveckling.

Den svenska socialdemokratien hade traditionellt ett ”högt tak”, speciellt som den socialdemokratiska vänstern var liten och saknade en ”NATO-fråga”. Och på samma sätt som danska SF blev en varning för SKP blev norska SF en varning för SAP.

Valet 1966

Socialdemokratiens nederlag i kommunalvalet 1966 bekräftade ytterligare den socialistiska vänsterns analys om socialdemokratiens kris. Trots en kort men intensiv eftervalsdebatt inom partiet förändrades ingenting. Socialdemokratiska partistyrelsen rekommenderade medlemsvärvning till varje pris. Priset innebar pocketböcker och semesterresor till duktiga värvare.

Diskussioner inom och utom Forum Vänster fördes kring frågan hur den socialistiska vänstern borde organiseras. Inom kommunistiska partiet fördes en liknande debatt och den 27 januari 1967 riktade partiets styrelse en appell om aktivitet och samverkan till alla socialistiska vänsterkrafter, i samband med att det nya programförslaget presenterades. Självfallet sköt detta ytterligare fart på en redan startad debatt och fr.o.m. nr 5/67 av *Tidsignal* ägnades flera artiklar per nummer denna fråga under rubrik ”Vänstern väljer väg”.

Redan i januari 1966 skrev Gunnar Ågren en artikel om den nya vänstern där det bl.a. hette att ”om de nuvarande partierna inte kan ge utrymme för en socialistisk vänsterpolitik måste man skapa egna organisationer”. (*Tidsignal* 1/66.) Några månader senare blev Ågren ordförande i det nybildade Forum Vänster.

Våren 1967 gällde frågan mindre vänsterpolitiken än de organisatoriska formerna att föra ut den. I SKP:s appell skisserades två alternativ. Alternativ 1 skulle innebära att partiet ändrade namn och breddade sin bas ytterligare. Någon precisering av denna ”breddning” gavs inte. Alternativ 2 utstakade en lösare organisation där såväl kommunister som andra socialistiska vänsterkrafter skulle ingå. På kort sikt skulle den nya organisationen inrikta sig på valet –68 och då ställa upp socialistiska kandidatlistor.

I sin bok *Vänsterns väg* som utkom 1965 talade C. H. Hermansson för ”ett enhetligt socialistiskt löntagarparti” där hela den socialistiska vänstern samlades. Såväl alternativ 1 som 2 kunde passa på modellen.

Av debatten i *Tidsignal* framgick ganska tydligt att de icke-kommunistiska debattörerna – tillsammans med en hel del partimedlemmar – föredrog det andra alternativet. Än konkretare visade sig detta genom att det spontant uppstod nya socialistiska föreningar runt om i landet. Forum Vänster stod som modell, men de flesta föreningarna lyckades bättre med en allsidig anslutning från olika löntagarkategorier än Forum Vänster gjort.

Utvecklingsmönstret är lättförståeligt med tanke på den nya vänsterns erfarenheter av partiarbete och de mer lyckade utompartikampanjerna. Slående i debatten var bristen på partiloyalitet hos såväl etablerade socialdemokratiska som kommunistiska partiarbetare.

Några av de som grubblat och prövat mest på nya former för den socialistiska vänstern bildade Gruppen för socialistiskt samarbete. Gruppen enade sig om Forum Vänsters nyantagna 10-punktsprogram som plattform för att söka kontakt med socialister ur alla läger. Programmet innehöll några av ”våra vanligaste vänsterkrav” med en blandning av lång- och kortsiktiga krav. Otillräckligt för en socialistisk strategi men någorlunda definierande på en vänsterpolitik. I Gruppen ingick bland andra Gunnar Ågren, Svengöran Dahl, Lennart Ingberg, Kjell E. Johansson, Christer Hogstedt, Fritz Danell.

Socialistiska Förbundet bildas

Med eller utan Gruppens stöd bildades på två månader ett tjugotal socialistiska föreningar som vid en konferens i Stockholm den 23 april beslöt konstituera Socialistiska Förbundet. Förbundsstyrelsen kom att bestå av lika proportioner socialdemokrater, kommunister och partilösa, från Malmö i söder till Gävle i norr och Borlänge i väster. Till arbetsutskott valdes de ovan nämnda i Gruppen förutom Danell.

Karakteristiska drag kring bildandet av Socialistiska Förbundet var bristen på stadgar och utförligare program. Det politiska samförståndet var självklart och eftersom organisationen hade experimentkaraktär skulle stadgar kunnat hindra en fortsatt flexibilitet. Med eftertryck betonades att förbundet inte var ett parti.

En resolution om teknisk valsamverkan, utformat som ett manifest formade rubrikerna efter SF:s bildande. Manifestet "Enhet i mångfald" innehöll en komprimerad samhällsanalys som var betydligt intressantare och mer revolutionerande än det tekniska förslaget. I pressen framstod SF närmast som en påtryckningsgrupp för att ordna någon form av valsamverkan. Medlemmarnas syften och organisationens karaktär var betydligt mer långtgående. Att verka för socialistiska riksdagskandidater 1968 var ett bland flera kortsiktiga syften.

SAP:s blixtnabba svar – innan man fått resolutionen – på morgonen den 24 april var kortfattat: "Det nybildade Socialistiska Förbundet har föreslagit teknisk valsamverkan mellan socialdemokrater och kommunister. Socialdemokratiska partiets verkställande utskott avvisar detta förslag. Av de uttalanden, som gjorts av Socialistiska Förbundets ordförande, framgår att förbundet måste betraktas som en mot socialdemokratien riktad splittringsrörelse."

Vi hade uttalat oss för en teknisk valsamverkan mellan arbetarpartierna i syfte att hejda en borgerlig valseger, något som vi fortfarande skulle anse olyckligt "även om skillnaderna mellan borgarna och den officiella socialdemokratien inte längre är så stor" (ur manifest Enhet i mångfald). Att kalla detta splittringsverksamhet är långsökt.

I vårt svar betonades "SF:s främsta uppgift är att utgöra ett alternativ till maktfullkomliga apparater och i direkta aktioner påvisa orimligheterna i vår kapitalistiska blandekonomi samt ställa konkreta förslag om socialistiska reformer." (10.5.67)

SAP-styrelsens beslut att medlemskap i SF var oförenligt med medlemskap i SAP utlöste nya rubriker och SF framstod åter som någon form av partibildning. Ur SAP-ledningens och andra kapitalistiska samhällsbevarares synpunkt är SF något mycket farligare, en rörelse mot systemets grundval. "Oförenlighetsbeslutet" bör ses mot den bakgrunden. Det bekräftar åter SAP-toppens ideologi och var ägnat att skrämja andra från kontakt med SF.

SF:s föreningar har genomfört anti-imperialistiska kampanjer, bostadspolitiska och löntagaraktioner, kommunal opinionsbildning, utredningar och studier. Mycken tid har ägnats studieverksamhet i krisproblem som arbetslöshet, hyreshöjningar och bostadsbristen, företagskoncentration och miljöförstöring. Grundläggande faktasammanställningar är en nödvändighet för att kunna ställa korrekta krav.

Socialistiska Förbundet har inte utträttat storverk. SF har fortfarande formen av ett experiment inom ramen för en socialistisk strategi. SF är ett logiskt resultat av 60-talets nya, socialistiska vänstergeneration, som efter andra arbetsexperiment dragit vissa slutsatser. En ledande paroll för SF kunde vara Kampanj mot kapitalismen.

Nästa steg: ett revolutionärt, socialistiskt massparti

Den nuvarande uppsplittringen i olika organisationer inom den socialistiska vänstern kan inte bestå. Kampen för ett socialistiskt samhälle är ingen lek utan måste grundas på vetenskapliga analyser och massaktioner. Nästa steg för den socialistiska vänstern måste vara en förnyad

diskussion om formerna för ett revolutionärt massparti. Den socialdemokratiska reformismen och den leninska strategin i 1917 års Ryssland har båda visat sig oanvändbara i ett neokapitalistiskt samhälle.

Förvisso är dagens kapitalism inte krisfri men det kapitalistiska systemets sammanbrott tycks dröja. Kapitalismen är knappast tillräckligt outhärdlig för att driva arbetarna till spontana resningar i masskala. Missnöjet är utbrett men okanaliserat. Klassmotsättningarna existerar men är beslöjade av klassarbete. Klasskampen fortsätter, i Sverige som i Vietnam och Latinamerika. Rökriddåerna är skickligt utlagda av de som tjänar på att dölja klasskampen, klassmotsättningarna, missnöjet. Och den svenska socialistiska vänstern är inte rustad att avslöja sakernas rätta förhållanden.

SF prövar den nya vänsterns analyser i praktiken. Erfarenheter måste åter få omstrukturera organisationen. SF är ett steg mot en samling av den socialistiska vänstern. Vårt omfattande samarbete med andra organisationer ur samma ideologiska enhet är ett andra steg. Det tredje steget till ytterligare kontakter och samtidigt större samordning inom den existerande vänstern bör komma inom kort. Men innan det ”socialistiska löntagarpartiet”, dvs. det revolutionära, socialistiska masspartiet¹ stöps måste en grundlig diskussion äga rum. Så att det nya partiet arbetar efter en hypotes, som antingen i huvudsak visar sig riktig eller också förkastlig.

Socialistiska Förbundet uppstod spontant. Andra generationer kommer att skapa nya, spontana rörelser. Men Socialistiska Förbundet, ”det främsta organisatoriska uttrycket för den nya socialistiska vänstern i Sverige” finns och kan inte tillåta sig att handla omedvetet i fortsättningen. Det fortsatta arbetet kommer att kräva långt mer ingående studier och genomarbetade aktioner. Både sekterism och opportunism måste motarbetas.

Den svenska socialistiska vänstern har idag större möjligheter än på många, många år att bryta igenom. Fri från hämmande bindningar utifrån, stärkt av den internationella solidariteten. öppen för experiment, beslutsam i kampens allvar.

¹ ”Revolutionärt” därför att övergången från kapitalism till socialism måste vara en revolution. ”Massparti” därför att det strävar att vinna folkets majoritet.

Gunnar Olofsson

Experiment för en ny politik

Bakgrund och förutsättningar

Den allmänna politiska ram som socialister i Sverige har att arbeta inom är idag så pass välkänd och lätt tillgänglig att jag här inte behöver repetera den, utan kan nöja mig med att hänvisa till En ny vänster och de diskussioner som följde på den, särskilt i tidskrifterna Zenit och Clarté och de allmänna avsnitten i Socialistiska Förbundets program. Min uppgift här är inte heller att föra något till den diskussionen utan att presentera några uppslag som kan leda till bättre organisationer eller som åtminstone borde prövas som experiment.

Organisationsstrukturen på den svenska vänsterkanten är i dag i kraftig omstöpning. Resonemangen nedan förutsätter att den svenska vänsterns krafter inom en nära framtid koncentreras inom ramen för en organisation och ett parti, som är tillräckligt ideologiskt väl sammanhållet och skolat för att kunna ha en livaktig inre debatt, vara styrt nerifrån av sina medlemmar och organisatoriskt flexibelt.

Den socialistiska vänstern i Sverige, liksom i Norge och Danmark, har mycket ringa inflytande på den politik som förs. Partierna är små, de har en svag organisation, och en mycket smal ekonomisk ram att röra sig inom. Det kommer också att dröja innan situationen blir en annan. Det är vägen dit som är det omedelbara taktisk-organisatoriska målet och det är som etapper på en sådan framgångsväg som nedanstående uppslag är tänkta.

När man i allmänhet talar om organisationernas kris är det i första hand de yttre formerna för politiskt och fackligt arbete man vänder sig mot. Det är den fasta rutinen, paragrafordningen och den stillastående atmosfären som kritiken riktas mot. Jag tänker inte här utnyttja den infallsvinkeln utan ska bara kort peka på några faktorer som enligt min mening i grund har förändrat villkoren och den socialdemokratiska ramen för ett politiskt-organisatoriskt arbete. De tre nya element jag åsyftar är den nya populismen, vietnamrörelsens lärdomar och popkulturen.

Den nuvarande och den nytilkomna vänstergenerationen har sannolikt präglats starkt av Jan Myrdal – hans böcker, Stockholms-Tidningens Söndagsmorgnar, Aftonbladsspalten. Den nya populismen har fått sin form i bl.a. JM:s krav på att människor själva måste ha, och ta sig, rätten att fatta de beslut som rör deras framtid, i uppfattningen att man är ansvarig för vad man gör med sitt liv och sitt engagemang.

Kritiken av apparaterna och inte minst av de traditionella folkrörelserna, av socialdemokratin och fackföreningsrörelsen, gör distansen och skepsisen inför organisatoriska kolosser till något som helt självklart ingår i den nya vänstergenerationens politiska bagage.

Vietnamrörelsen skiljer sig radikalt från tidigare typer av bred vänsteraktivitet. De traditionella folkfronterna och frontorganisationerna byggdes upp kring försvaret av demokratin, motståndet mot fascismen, aktivitet för freden etc. Vietnamrörelsen har brutit med deras traditioner – man söker inte längre manipulera inom det givna systemets ram för att påverka enstaka beslutsfattare. Lärdomarna som man dragit av tidigare proteströrelser, t.ex. Sydafrikarörelsen, förefaller vara följande. Den direkta hjälp och det stöd man kan åstadkomma har främst en moralisk karaktär – den halva miljon som från den svenska vietnamrörelsen har gått till FNL är i och för sig stora pengar men är, relativt sett, tämligen betydelselösa för FNLs krigföring. Det viktigaste med den halva miljonen är att den visar omfattningen av det svenska motståndet mot det amerikanska anfallskriget. Vad som därigenom åstadkommes är ett arbete på längre sikt – som skapar och organiserar ett motstånd mot de krafter som drivit fram Vietnamkriget. Den politiska skolningsprocess som ligger

inneboende i vietnamrörelsen är kumulativ. Vietnam ses i perspektivet av dels hela den amerikanska utrikespolitiken och av dels Vietnams egen klasstruktur. Vietnam har blivit en grym undervisning om kapitalismen som världssystem och visar för många, och allt-flera människor sambandet mellan den globala imperialismen och ett underutvecklat lands samhällsstruktur. Dvs. när USA sätter igång i Latinamerika är opinionen mera förberedd och det finns politiskt skolade grupper och en politiskt förberedd allmänhet som redan från början kan sätta in den latinamerikanska befrielsekampen i detta perspektiv.

Slutsatsen som man bör dra av vietnamarbetet är att detta har skötts av mera lösligt organiserade kommittéer, som ofta saknat hierarkisk organisation (åtminstone formellt) och att dess arbetsätt och metod kan förväntas bli normbildande för kommande kampanjer och kommittéer. Dvs. en självstyrande och självansvarig gruppraxis är ett konstitutivt element i den politiska miljö som ett vänsterparti har att arbeta inom. Arbetsgrupper bildas för speciella aktioner, en experimenterande syn finns på det politiska arbetet.

(De lärdomar man bör dra av hur de svenska holmbergianerna – de s.k. marxist-leninisterna – för sina politiska syften söker utnyttja vietnamrörelsen är självklart helt andra och ska inte tas upp här.)

Den politiska vänstern har också i stort sett misslyckats med att förstå och uppfatta den sprängkraft som ligger i popkulturen. Där finns å ena sidan hämningar i form av gammal-aristokratisk kultursyn och politisk puritanism och där finns å den andra den självklara misstänksamheten mot popens kommersiella exploatering. De tendenser till ett fullständigt förkastande av den borgerliga samhällsmodellen som ändock finns i popkulturen måste ses som ett arbetsmaterial. Popkulturen med dess blandning av slappt accepterande och sofistikerad revolt måste erkännas som en av de sociologiska ramarna för den politiska miljö vari vänstern har att arbeta – och som kommer att påverka dess arbetsätt och organisationsstruktur.

Om partiet

Uppfattningen att partiet och den socialistiska rörelsen är något som direkt föregriper det kommande samhället är naturlig för den socialistiska och revolutionära traditionen. Det gäller för grupper och ledare som sinsemellan är mycket olika. Där finns Antonio Gramsci och det italienska kommunistpartiet med riktlinjen om partiet som en ”prefigurazione” av framtiden, uppfattningen om att det var partiet som inom sig skulle rymma och forma embryot till det nya samhället, och att det inom sina ramar skulle rymma de progressiva krafterna likaväl som det skulle vara bärare av de värdefulla elementen från historien.

Mao Tse-Tung och senare guerillateoretiker och -praktiker visar hur guerillastyrkorna redan under stridens gång skapar grundvalarna för ett annat samhälle – med sina egna lagar, egen förvaltning och undervisning, rättskipning och försvar. Där finns den klassiska tyska arbetarrörelsen som strävade efter att inplantera sig på livets alla områden, från scouting till filmdistribution via begravningskassor. Kravet på att partiet måste vara mäktigt att lansera en annan samhällsmodell utmynnar också i nödvändigheten av att organisera människor – som producenter och skapare – i samhällets olika sektorer till en gemensam kraft. Denna alternativa organisation kan uppstå endast då det förhärskande samhällssystemet är sådant att det ständigt frambringar motsättningar mellan människans praxis och den form den rör sig inom – och det kapitalistiska samhället är just ett sådant samhälle. För den som driver en socialistisk politik är det givet både att den fundamentala motsättningen i ett kapitalistiskt samhälle är den mellan kapital och arbete men också att denna motsättning aldrig är tillräcklig för en revolutionär förändring. De nya uppslag för en socialistisk strategi som formulerats på senare år, t.ex. av André Gorz, med strukturreformer som bärande element, har i praktiken inneburit att man ånyo erkänt den grundläggande motsättningens roll. Den traditionella

arbetarrörelsens krav har främst vilat på löntagarens roll av konsumenter och inte deras ställning som producenter. Reformpolitiken mot dåliga bostäder, dålig köpkraft, för hälsovård och socialpolitik har sin utgångspunkt i konsumentrollen. Även föreställningen att man skulle kunna skatta bort inkomstskillnaderna i samhället, utan att rubba balansen arbete–kapital i näringslivet, vilar på betoningen av konsumentrollen.

Det politiska program som tar sin utgångspunkt i producentrollen och de motsättningar som finns i denna – den ekonomiska och industriella demokratin t.ex. – har främst tillämpbarhet på det traditionella produktionsområdet och täcker där både tjänstemän och arbetare. Vad jag vilja peka på är vikten av att antagonisera yrkesmedvetandet även för andra grupper av löntagare, som måste bli det socialistiska partiets allierade om en omvälvning skall vara möjlig. Utformandet av den politiska strategi som placerar in denna taktik på sin rätta plats återstår ännu att göra – vad som följer är bara ett uppslag för att tillgodogöra sig de möjligheter som producentrollen ännu bjuder.

Att antagonisera yrkesmedvetandet

Vilken är den rätta vägen att presentera ett socialistiskt alternativ för t.ex. SACO-lärare? Är det att obetingat stödja deras lönekrav? Nej, det gör borgarna bättre. Måste inte linjen vara att se litet närmare på arbetsförhållandena, komma med förslag och uppslag om en bättre skola? Dvs. målsättningen måste vara att utveckla det politiska medvetandet kring yrkesrollen, och det är en målsättning som är giltig för flertalet medelklassgrupper. Att lägga tonvikten på de motsättningar som finns mellan yrkesroll och yrkesetik, som ofta har sina rötter i förkapitalistiska förhållanden, och ett kapitalistiskt samhälle ger också en helt annan stabilitet åt det politiska engagemanget – det blir inte något som är fristående från arbetet utan tvärtom ett med det. Och i ett senare skede blir detta en mycket värdefull politisk sakkunskap för ett vänsterparti.

Det räcker med att belysa problemen för några yrkesgrupper. För socialarbetare finns anpassningsideologin som kontrast till det samhälle som skapar de problem som de får försöka lösa och som kommer att fortsätta att skapa de problemen. *Tekniker/ingenjörer* får se hur deras kunnande och förmåga förvrids genom att användas till meningslösa alternativt vansinniga projekt. Forskare upplever motsättningen mellan traditionen att forskningens resultat ska vara fria och t.ex. smusslet i läkemedelsbranschen. *Universitetslärare och forskare* får se hur universitet och högskolor integreras, som det så vackert heter, i "samhället" – dvs. hur universitetens och högskolornas relativt fria position slås sönder och de i stället underordnas det privata näringslivet och byråkratin. *Läkare/sjukvårdspersonal* kan inte förverkliga sina idéer om hur en människocentrerad hälsovård skulle se ut. De som är *sysselsatta inom planerings- och bostadssektorn* får se hur förnuftiga dispositioner inte går att genomföra därför att stadsplanläggande myndigheter är alltför insnörda av enskilda kapital- och markintressen, och hur en vettig bostads- och miljöpolitik skär sig mot de etablerade intressenas fördelar.

Ovanstående innebär inte att jag skulle tro att vänstern kan vinna majoriteten (eller större delar) av dessa grupper – men att de grupper som vi kan vinna, måste vi vinna för att kunna framstå som bärare av en annan samhällsmodell. Det viktiga i sammanhanget är att den ovan skisserade aktionen redan från början är tänkt i ett vidare sammanhang – har man inte denna ram kan ett sådant här arbete komma att framstå som isolerade fackliga säraktioner.

Organisatoriska experiment

Den svenska vänstern är och kommer länge än att vara utan större ekonomiska resurser. A andra sidan finns kravet att multiplicera sig själv i politisk aktivitet. Den kampanjform som bygger på mängder av trycksaker, annonser, annonsering i kommersiell TV, är utesluten. Det

är också omöjligt att anställa myriader av yrkesrevolutionärer, även om dessa är lågt betalda – en sådan lösning är också principiellt främmande för ett vänsterparti om den innebär partiets dominans av yrkespolitiker. För att finna de bästa framgångsvägarna behövs det helt enkelt experiment, där man undersöker effekten av nya organisatoriska former och aktiviteter.

1. Både det socialdemokratiska partiet och LO satsar mycket pengar på kurser och skolningsverksamhet. En sådan aktivitet kostar pengar men ger organisationerna styrka och sammansvetsning. Ett förslag som skulle kunna prövas av vänstern är följande. Industrier startas och industrier läggs ner – för det mesta i olika delar av Sverige. För att överhuvud taget kunna få arbete måste många arbetare flytta från arbetslöshetsregionerna, Norrland t.ex. Många norrlänningar som flyttas söderut är/ blir byggnadsarbetare. Idén är att låta t.ex. 30 byggnadsarbetare innan de kommer till sina nya jobb få genomgå en politisk skolning under en månads tid, och får en anständig lön under tiden. Den politiska skolningen skulle inte innefatta bara en socialistisk grundkurs utan också hur man sprider sina idéer på bästa sätt. Efter en sådan kurs ska de ut till sina jobb för att t.ex. i grupper om två eller tre arbeta politiskt på sina nya arbetsplatser.

Meningen med en sådan här satsning är inte att de som gått kursen automatiskt skall gå och bli ombudsmän av det ena eller andra slaget, inte heller att dessa män/kvinnor i någon mening ska "ta över" sin fackförening. Deras viktigaste funktion ska vara att arbeta politiskt, diskutera, sprida pamfletter och trycksaker, få andra att organisatoriskt engagera sig, bilda en fackklubb etc. Arbetet kommer naturligtvis också att föras i fackliga sammanhang och på fackliga möten (och förmodligen också ge fackliga resultat). Men själva syftet med en aktion av den här typen skulle alltså främst vara politiskt. Slår det väl ut står många yrkesgrupper i kö, och inte bara de som förflyttas...

2. Vi vet ungefär hur en politisk kampanj i allmänhet verkar. Det finns vissa antaganden om kanalerna för den politiska påverkan. Personlig påverkan av arbetskamrater och grannar är t.ex. effektivare än den (direkta) påverkan som sker via radio, TV och tidningar. Men vi vet föga om vilka vägar och kanaler som är lämpliga om vi vill slå ut radikala synpunkter på utrikespolitik eller inrikespolitik. Var ska man börja någonstans, vilka personer/grupper är mest mottagliga, vilka metoder etc. Svaret blir då att vänstern måste göra väl genomarbetade experiment när det gäller opinionsspridningen. För enkelheten skulle man t.ex. undersöka hur man på en given ort lyckas påverka invånarna privat och politiska/ fackliga organisationer när det gäller Vietnam. Man gör en genomgång av olika aktionstyper: offentliga möten, med eller utan kända personer, flygbladsutdelningar, masskorsband, bössinsamlingar, hembesök (agitation), filmförevisningar, bok- och bulletinförsäljningar etc., utskickning av material till föreningar efter register av typ lokal telefonkatalog, skolkatalog etc.

Dessa former av aktivitet bör sedan utvärderas genom enkäter eller intervjuer om folk har besökt möten, läst pamfletter, tagit intryck av argumentationen, genom vilka kanaler det i så fall har skett etc.

Den grupp som skulle kunna administrera det praktiska arbetet och som höll aktionen igång skulle exempelvis kunna vara några studenter som samtidigt kunde göra detta som ett led i sina studier i och med att de utnyttjade kampanjen och utvärderingen av kampanjen som material till uppsatser och avhandlingar.

Jag har valt att här exemplifiera med en vietnamaktion – ingenting hindrar naturligtvis att en sådan här uppläggnings tillämpas för andra kampanjer.

3. På samma sätt som vänstern måste experimentera fram de bästa angreppsvägarna för utrikespolitisk opinionsbildning måste den pröva sig fram när det gäller att skapa politiska organisationer på bostadsbasis. Den vitaste fläcken är här de allra nyaste förörterna. Eftersom

förortsbebyggelsen kommer att tillta i betydelse bör man satsa på att prägla ett bostadsområde redan från början, så att vänsterns politiska organisation blir den naturliga för området.

Både det italienska och det franska kommunistpartiet har sina fästen där de totalt dominerar det politiska livet – i kraft av starka organisationer och skickliga kommunalpolitiker. Det mest kända exemplet är väl halvmiljon-staden Bologna där kommunisterna har absolut majoritet sedan många år. I Sverige finns det exempel på starkt socialdemokratiskt dominerade orter och städer – typ Älvkarleby. De intressanta fallen är dock inte de där majoriteten beror på en skev social fördelning (som ju både Älvkarleby och Djursholm är uttryck för) utan orter där en sådan majoritet uppnåtts och vidmakthållits trots en ogynnsam social struktur. En sådan ort är t.ex. Ystad, som trots att den är föga industrialiserad har haft solid SAP-majoritet sedan 1918, och där den socialdemokratiska partiorganisationen är imponerande finförgrenad (med arbetsplats- och kvartersombud) och effektiv. Orsaken står gissningsvis att finna i att F. W. Thorsson, en av den skånska arbetarrörelsens pionjärer, hade sina rötter i Ystads småfolk, inklusive dess hantverkare, och att denna tradition kombinerats med en effektiv och skicklig arbetarkommun.

Det väsentliga blir att kunna fylla och artikulera en viktig funktion redan från starten som ju är det kritiska momentet för en förort, dvs. innan den ”satt sig”. Tillvägagångssättet skulle kunna vara enligt följande. Man bör ha en lokal (barack eller buss) som kan fungera som klagomur, dit folk kan vända sig för att få upplysningar om när konsumbutiken ska komma till platsen, när gräsmattor och trottoarer ska bli klara, när matarbussarna ska komma igång etc. Ett sådant grannskapscentrum måste göras känt för så många som möjligt redan från starten.

Det blir naturligt att det är ett sådant grannskapscentrum som sätter igång de kampanjer på det lokala planet som blir nödvändiga – antingen detta gäller de höga hyrorna eller bristen på daghem och skollokaler. Överhuvudtaget bör ambitionen vara att kanalisera alla de krav som en nybyggd förort genererar i kollektiva aktioner, dvs. i politiska aktioner. Denna grannskapsaktivitet måste självklart kombineras med en sedvanlig politisk aktivitet – intensiv mötesverksamhet, flygbladsutdelning, eventuellt starta en förortstidning, baserad på annonsintäkter, som då finns där redan från början, en aktivt bedriven studie- och kursverksamhet. Gärna också en lokal samlingspunkt i form av en krog.

Det här är ett förslag som inte på något vis är begränsat till Stockholm utan det kan mer eller mindre förändrat tillämpas på de större expansiva industrierna i Sverige.

På det här sättet kan man också ge möjlighet att arbeta åt den som helst vill syssla med någon form av ”community organizing”, som vill samla människor kring konkreta faktiska problem och få dem att utnyttja de möjligheter och rättigheter som står dem till buds. Det är en utväg som förefaller mycket lockande för dem som tycker att den konventionella politiken kört fast och som vill åstadkomma några påtagliga resultat – se t.ex. den ställning som community organizing har i den amerikanska vänstern och där den faktiskt är basen för den radikala strömning som utgått från medborgarrättsrörelsen; det är i sådana sammanhang som Stokely Carmichael gjort sina politiska erfarenheter. Även detta uppslag måste inpassas inom ramen för en politisk rörelse för att inte bli förspild möda; en satsning av den här typen kan ge mycket värdefull information för senare organisatoriskt arbete.

Andra former av decentraliserad politik

Flera av tankegångarna bygger på förutsättningen om en ökad lokal politisk aktivitet och är tänkta som arbetsmaterial för lokala arbetsgrupper. De lokala föreningarna kan inte bara begränsa sig till att vidarebefordra centralt partimaterial utan måste också själva plocka fram de fakta som man behöver för sina aktioner. Det är naturligt att tänka sig att det finns

arbetsgrupper som sysslar med att plocka fram vinststatistiken för företagen på orten, som ger broschyrer till de nyanställda om vad de bör veta om företaget. Är det ett stort företag kan man t.ex. göra sammanställningar om vad som sker i de olika avdelningarna - vad som sker vid produktionsomläggningar, vilka löneförändringar det blir vid omställningar, vilken effekt kostnadsjakten har på tjänstemannasidan etc.

Man kan också tänka sig grupparbeten om effekterna av hyresregleringens slopande, om löneläget på orten, om bristen på barndaghem, om arbetsmarknadsläget etc., vilka sedan kan tas som utgångspunkt för lokala politiska aktioner. Ett konkret exempel är här Malmö Socialistiska Förenings löntagarprogram.

3-4 oktober 1967

Enhet i mångfald – ett socialistiskt alternativ

Den nya vänstern

Efter 50-talets räddhågade konservatism och politiska nedfrysning i det kalla kriget har det både i Sverige och andra länder vuxit fram nya radikala strömningar. De har uppstått i kamp mot kärnvapenterrorn, rasförtrycket, imperialismen, mot de stigande inkomstklyftorna både mellan rika och fattiga länder och mellan rika och fattiga i "folkhemmet", mot den ökade hetsen, otryggheten och meningslösheten i arbetet, mot den inskränkta borgerliga kulturen och mot de faror för de vanliga medborgarnas intressen och inflytande som den allt större maktkoncentrationen och centraliseringen i det privata näringslivet och officiella politiken samt den hemliga SÄPO-verksamheten innebär. Det har blivit klart att dessa problem inte kan lösas inom det nuvarande kapitalistiska samhällets ram. Ett nytt samhälle - och inte bara ett nytt samhälle utan en ny värld måste skapas: en socialistisk värld, där privilegierade grupper och makters utsugning, förtyck och herravälde över andra människor avskaffas.

En yttre opposition

Denna nya vänster har sprungit fram utanför och oberoende av de härskande parti- och organisationsapparaterna. Trots detta eller mera riktigt tack vare detta har den kunnat påverka inställningen hos en stor del av den svenska opinionen. T.ex. har vietnamrörelsen fått en klar majoritet av befolkningen att ta avstånd från USA:s krig i Vietnam. I den nya ideologiska debatten har också presenterats en rad underbyggda förslag om sociala och ekonomiska reformer och om hur kampen för klassamhällets avskaffande och för solidaritet med befrielseströrelserna och de fattiga folken bör bedrivas. Särskilt om man tänker på hur små resurser vänster har i fråga om ekonomi, tidningar m.m., är det ostridigt att dessa förslag fått en betydande spridning, inte minst bland sådana fackliga förtroendemän som står i daglig kontakt med sina kamrater på arbetsplatserna.

I flera länder har på senare tid skett uppmärksammade öppningar åt vänster. I Finland har det bildats en folkfrontsregering av socialdemokrater, kommunister, agrarer och vänstersocialister, i Danmark har socialdemokratin slutit en samarbetsöverenskommelse med Socialistisk Folkeparti och i Frankrike har kommunister, socialdemokrater och vänstersocialister nyligen genomfört en framgångsrik valsamverkan. Erfarenheterna från dessa länder visar två saker av stor betydelse. För det första, borgarnas försök att spekulera i socialist- eller kommunistkräck går inte hem hos väljarna längre. För det andra, förändringar av socialdemokratins politik har inte varit resultatet av nya partiledningar eller en lyckad inre opposition. Det har varit de yttre omständigheterna och den yttre oppositionen, som tvingat fram en kursomläggning.

Enhet i mångfald eller splittring i enfald?

Vänsterns situation idag är den, att den lyckats bygga upp en egen radikal kraft av vikt i svensk opinion men att regeringen och de andra etablerade samhällsmakternas politik knappast alls har förändrats i progressiv riktning. Därför kan vänstern inte göra halt. För att inte allt ska sjunka tillbaka till det gamla måste vänstern gå framåt.

1968 står Sverige inför ett viktigt politiskt val. Från apparaternas sida har redan rests krav på rättning i ledet och på tystande av den inre oppositionen. Samtidigt vill man på socialdemokratiskt håll tydligen bibehålla arbetarrörelsens splittring i två mot varandra fiendliga partier. Denna linje är i dubbel bemärkelse en splittring i enfald, och segern kommer härigenom att spelas i händerna på borgarna. Det som krävs av vänstern är inget annat än kapitulation. Men vänsterns program har inte genomförts, och vänstern kan därför inte ge upp. Den socialistiska vänstern kommer inte heller att ge upp.

Även om skillnaderna mellan borgarna och den officiella socialdemokratin inte längre är så stora, är det angeläget att förhindra en borgerlig regering. Det är också nödvändigt att väljarna i 1968 års val presenteras ett radikalt socialistiskt alternativ. Det finns en väg som förenar båda syftena. Den heter enhet i mångfald.

Vi begär därför att SAP och SKP:

1. Kommer överens om en teknisk valsamverkan under gemensam partibeteckning.
2. med fri inbördes kritikrätt,
3. med fri uppställningsrätt av listor inom den på så sätt samlade arbetarrörelsen.

(Uttalande av SF:s konstituerade kongress 23/4 1967)